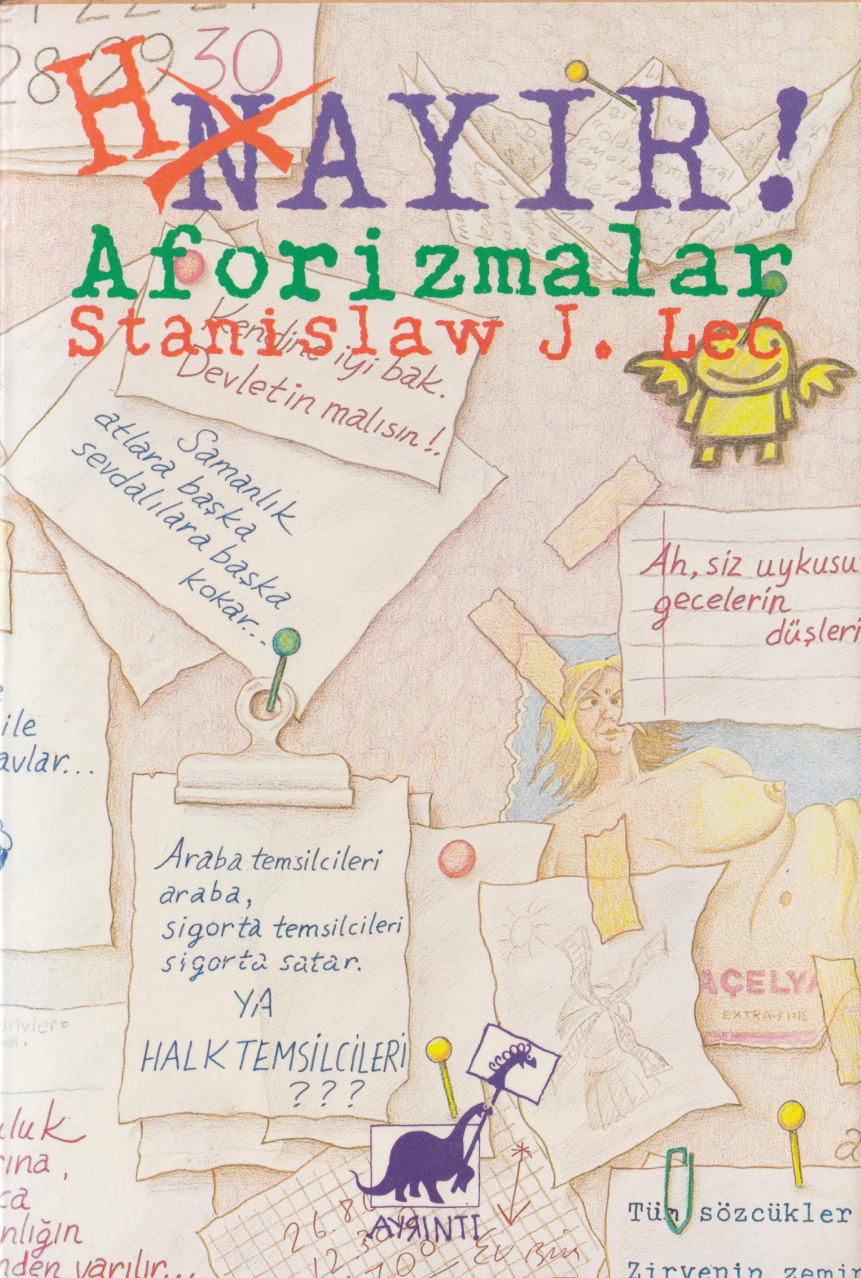
HAYIR!

Aforizmalar

Stanisław J. Lec

STANİSLAW JERZY LEC

Polonyalı şair ve yazar (1909-1966). Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası banka müdürü ve toprak ağasıydı. Lec, Leh Dili ve Edebiyatı ve Hukuk (1927-1933) okudu. Varşova'da bir müddet bağımsız yazar olarak yaşamını sürdürdü. Polonya'nın işgalinden sonra Naziler tarafından tutuklandı. Savaşta Tarnopol toplama kampından kaçmayı başardı ve antifaşist direniş birliklerine katıldı. 1949-1950 arası Viyana'da basın ataşeliği yaptı. Ardından İsrail'e göç etti. 1952 yılında Polonya'ya geri döndü. 1957'de ilk aforizmalarını yayımladı ve uluslararası üne kavuştu.

Eleştirmen Karl Dedecius'a göre Lec, aforizmalarıyla **"inadın, hoşgörünün, şiirin ve mantığın birleştiği en kısa ve keskin terminolojiyi yarattı"**, bilimsel kitapların yapamadığını yaparak **"ikiyüzlü gökyüzünün ve süslü püslü cehennemlerin maskesini düşürdü."**

Birbirini çağrıştıran en etkili aforizmalarından ikisi şöyle: **ÖYLE BÜYÜK BOŞ LAFLAR VARDIR Kİ, İÇLERİNDE BÜTÜN BİR ULUS ESİR TUTULABİLİR"** ve **"ARABA TEMSİLCİLERİ ARABA, SİGORTA TEMSİLCİLERİ SİGORTA SATAR. YA HALK TEMSİLCİLERİ?"**

AYRINTI: 21

AYIKI / AFORİZMALAR
Stanislaw Jerzy Lec

Almanca'dan çevirenler
Mehmet Aşçı-Sait Eroğlu

Redaksiyon
Dürrin Tunç

Bu kitap yazarın "Neue unfrisierte Gedanken/Hanser Verlag-1970", "Spaetlese unfrisierter Gedanken/Hanser Verlag-1976", "Letzte unfrisierte Gedanken/Harger Verlag-1968", "Das Grosse Buch der unfrisierten Gedanken/Hanser Verlag-1971" isimli kitaplarından çevirmenler tarafından derlenmiştir.

Kapak/İç resimler
Ahmet Sipahioğlu

Ofset baskıya hazırlık
Renk Yapımevi, Başmusahip Sk. 3/3
Cağaloğlu/İstanbul Tel: 526 91 69

Baskı
Kıral Matbaası 527 39 69

Birinci basım
Mart 1990

AYRINTI
Yayınevi
Başmusahip Sk. 3/4 Cağaloğlu-İstanbul Tel: 511 70 09

HAYIR!

Aforizmalar

Stanislaw J. Lec

AYRINTI

EDEBİYAT DİZİSİ

GÜLÜNESİ AŞKLAR
Milan Kundera
(9.basım)
***
KALECİNİN PENALTI ANINDAKİ ENDİŞESİ
Peter Handke
(2.basım)
***
YÜZBAŞI VE KADINLAR TABURU
Mario Vargas Llosa
(3.basım)
***
BİZ
Yevgeni Zamyatin
***
KESİK BİR BAŞ
Iris Murdoch
(2.basım)
***
YENİ TANRILAR
Alberto Vazquez Figueroa
***
İNFAZA ÇAĞRI
Vladimir Nabokov
***
EVET AMA, BİR LOKOMOTİF BUNU YAPABİLİR Mİ BAKALIM?
Woody Allen
***
AFORİZMALAR
J.Lec Stanislav
***
ÇALI HOROZU
Michel Tournier

ÖNSÖZ

DÜŞÜNCENİN VURUCU GÜCÜ AFORİZMALAR...

Sargut Sölçün

Söze bir alıntıyla ya da bir anekdotla (anektod da bir alıntıdır ya!) başlamak, başlamayı kolaylaştıran, başarısı sabit bir yoldur. Lec'in "Aforizmalar"ına "Önsöz" yazma teklifini kabul ettikten sonra, tesadüfen karşılaştığım bir söz, işimi kolaylaştırdı sanki. Diyor ki Karl Kraus: "Düşüncelere sahip olmamak yetmez; bir de onları ifade etme yeteneksizliğine sahip olmak gerekir." Hem düşüncesiz hem de ifade etmeye yeteneksiz olmak, her insana nasip olmayan bir yetenektir. Sanıyorum, Kraus'un sözünü hiçbir bağlama bağımlı kalmadan anlamaya çalışmak, "düşünmek"in hiç de öyle kolay olmadığını gösterecektir; aynı şekilde, düşüncenin ifadesini sağlayan biçim ve üslûp da kendi başına önem taşıyan sorunlar kompleksi... Yalnız, düşünceyle düşünceyi ifade etme arasında, birbirini reddederek gerçekleştiren nesnel bir ilişki var. Düşünce, ancak ifade edildiği zaman gerçekleşiyor, (düşüncenin içeriği değil, kendisi gerçekleşiyor,) belli bir biçim ve üslûp kazanmış olduğu için, salt düşünce olmaktan çıkıyor. Biçim ve üslûp, ifade ettiği her düşünceyi gerçekleştirerek yok ederken, başka düşüncelerin var oluşuna yol açıyor ve yeni düşünceler, ifadesini bulmak gayretiyle, eski bi-

çim ve üslûpları reddediyorlar. Ancak, düşünmenin yarattığı tehlike, böyle bir zincirleme aksiyona neden olmasından ileri gelmiyor sadece. Kişi, henüz gerçekleşmediği düşüncesiyle baş başayken bile, yalnızlıktan çıkıyor ve -en azından- iki kişi oluyor. Hanna Arent, bu noktada daha cesaretli düşünüp, "Benimle benim aramdaki bu **ikilik,** düşünceyi gerçek bir eylem haline dönüştürüyor" diyor ve ekliyor: Bu eylem içinde kişi, "hem soran hem de cevap verendir." Öyleyse, düşünce, daha biçime ve uslûba bürünmeden bile, birden fazla kişinin katılımıyla doğan bir eylem oluyor. Bu durumda, düşünceyi suç sayan devlet anlayışı, bence son derece tutarlı, kendi açısından; hatta, "Düşünceyi düşün, ama söyleme, yazma!" diyen devlet zoru, aslında düşünceyi toplu eylem aşamasında yakalayamamanın verdiği öfkeyle saldırganlaşıyor. Sonradan, ifadeyle gerçekleşen düşünceye saldıran devlet anlayışını anlayışla karşılamak lazım; o, yasama, yargı ve yürütme gücünü kullanırken, iktidarını zamanında ispat edememenin iktidarsızlığı altında ezilmektedir. "Koskoca" devletin bireylerle tek tek uğraşmasının nedeni, karşısında çoktan eyleme geçmiş kişi(ler), yani "ben"ler olmasındandır. Her bir birey, toplu eylem potansiyeli taşıdığı için, sadece düşünmek bile, dünyayı paylaşmak anlamına gelebilir. Devlet güçlerini zaafa mı uğratmak istiyorsunuz, düşünün efendim!.. Devlet güçleriyle dalga mı geçmek istiyorsunuz, düşünün yeter!.. Lec: "Düşüncelerin sayısını öyle arttırmak gerekir ki, muhafızlarının sayısı yetmesin." Düşüncenizini gerçekleştirecek bir biçim ve üslûp buluncaya kadar düşünün önce; ve bu arada size kadar gelmiş zincirleme aksiyonun, size takılıp kalmamasına dikkat edin!.. Elbette, okura düşünme öğüdü veriyorum izlenimini yaratan bu satırlar yanıltıyor. Bu sırada, daha çok kendimle konuşmam, benim elimde değil; çünkü her önsöz, denemeyi andıran böyle bir özellik taşıyor. Her kitabın içinde bir hiyerarşi vardır ve önsöz, yaklaşmakta olanın, asıl beklenenin habercisi -Lukács'ın dediği gibi- "sondan bir önceki basamak" durumundadır. Bu basamakta önsöz yararı, asıl bölümü okurdan önce okumanın verdiği avantajla yazısına sondan başlamak mutluluğunu tadar; kitabın bir bakıma önünde yer alması, sadece görsel bir yanılgıdır.

Denemenin önemli kabul edilen belirtileri arasında, onun diyaloğa benzer yapısı nedeniyle, benle ikinci ben arasında geçen bir konuşma oluşu anılır. Kendimle böyle bir konuşmaya girişirken, küçük bir hile yaptığımı da artık itiraf edeyim: "Önsöz"ün başında, başlamayı kolaylaştıran yöntemi hem belirtmiş hem de uygular görünmüştüm. Halbuki ben, sondan başladım; Lec'in son aforizmasını bende biten zincirin son halkası diye düşündüm: "Hep arkadan başlamalı." Böylece, onun bu kitaptaki aforizmasını çürütmeye çalıştım: "Çıkmaz sokaktan yazık ki güvenli bir geri dönüş yoktur." Çıkmaz sokakta geri dönmeye kalkmak, yanılgının farkına varılmasının sonucudur; oysa kişi, emin bir çıkış ararken, arayışını reddedecek kadar yanılgıya hazırsa, onun kendine vereceği en sağlam güvence, yine yanılgı olacaktır. "Esasen Lec, kendi adımlarında tökezleyen biriydi." (K. Dedecius, bu tespitinde haklıysa, Lec'in kurduğu tuzağa düşmüş durumdayım.) Gözlerimi kapıyorum, bu yanılgı tutkunun dolaştığı yerin özel bir labirent olduğunu görüyorum. Umberto Eco, buraya "Ritsom Labirenti" adını vermiş; çok boyutlu bir ağ halinde, bütün koridorlar birbirleriyle bağlantılı, ne bir merkez var ne de periferi. Böyle bir labirentte yapılan bu gezintinin tek ferahlatıcı yanı, ara sıra duyulan serinliktir; sanki bir yerlerde bir şeyler açık kalmıştır ve hoş bir esinti vardır. Sokrates, böyle rüzgârları göremeyeceğimizi, ancak onlarla temasın farkına varabileceğimizi söyleyerek, düşünme eylemini bu metaforla görünür hale sokuyor. Aforizmaları içeren bir kitaba önsöz olarak bir aforizma yazmayı ne kadar isterdim!.. Lec, dünyaya tek bir sözcük söyleyemediği için, yazar olduğunu belirtiyor; işte tam bu noktada, onun Türkçeleştirilmiş aforizmalarına "Önsöz" yazmanın zevkini tadıyorum.

K. Dedecius'un aforizmaları izleyen ve bilgi dolu yazısını hesaba katıp, tarifsiz olanı deniyorum. Denemenin, felsefi bir biçime dayalı akrabalık nedeniyle, aforizmaya en yakışan yol arkadaşı olduğu düşüncesindeyim. İkisi de, uçup giden hayata doğru bir hamle yapmışlar, ancak yakaladıklarının kavramlaşmasından çekindikleri için, avuçlarını yine açacaklardır; ve bu anda bizi meşgul etmeleri, tıpkı bir anı sabitleştiriyor duygusunu ve-

ren fotoğrafın yanıltıcılığı kadar derindedir. Fesat ruhlarını eksikliklerinin ardına saklayıp okuru şaşırtırlar; çok dikkatli olmak gerekir, onların oyununa **gelmemek** için. Hele aforizmalar, hayatın noktalama işaretleridir, çünkü ortografiyle başlar düşünme. Aforizma ve deneme yazarının ironisi, kendisini de inkâr edebilecek kadar güçlüdür; yoksa, biçim ve üslûp aracılığıyla, gündelik hayatın ateş hattına giren kendiliğindenliği, düşüncenin hizmetine sunmak mümkün olmaz. Ve galiba, deneme ve aforizmaya güç veren -didaktik değilse bile- etik itki burada kendini gösterir; yalnız unutmayalım, bilmekle bilmemek bağıntısındaki diyalektik, denemeye ve aforizmaya birer Mefistoteles ruhu hediye etmiştir aynı zamanda. Brecht'in Bay Keuner'i, birçok kötülüğün, konuşmacıların sözlerinin kesilmemesinden ileri geldiğini ileri sürer. Ama bir de, "Bildiğim bir şey varsa, o da, hiçbir şey bilmediğimdir" diyen Sokrates vardır. Brecht, başka bir hikâyesinde, Sokrates'in bunu söyledikten sonra konuşamadığını ya da sözüne devam etmiş olsa bile, hemen kopan ve iki bin yıl süren alkış tufanının, bunu bastırdığını da anlattırır Bay Keuner'e. Belki de Sokrates'in sözünü kesmekle iyi ettiler? Belki de, bu kesinti aldatıcı; Sokrates daha konuşabilseydi, ne aforizmacı ne de denemeci olacaktı dünyada?.. Anlaşılıyor ki, sistematik düşünceye karşı gelmek, bireyin kendi benini korumak içgüdüsünün sonucu; ve burada en etkili savunmayı sanatın yaratıcılığında buluyor. Eğer Oscar Wilde'in dediği gibi, hayat, sanatın öğrencisiyse, o zaman, politikanın teorik gözlemini moralden bağımsızlaştırdığı iddia edilen Makyavelli geleneği, çoktan geçerliliğini yitirmiş olmalıdır. (Ekspresyonistlerin neden hâlâ güncel olduğu şimdi anlaşılıyor.) Kısacası, kralın çıplak olduğunu söylemek yetmez; güneşte gölgesiz dolaşmanın tahrik edeceği birey düşmanlarının da sözlerini kesmek gerekir. Yalnız, aforizmacının pozisyonu, hayatı bir sincabın gözüyle görebilecek kadar ciddi; Lec, yaşama cesaretini, antifaşist direniş hareketiyle ilişki kurduktan sonra, yeniden kazanmıştır: "Yaşam tehlikelidir. Yaşayan ölür." Ama onun hüznü, tam da hareketin içinde başlıyor: Bir yanda, ifadesini André Gide'in talebinde bulan bir kaçınılmazlık yaşanıyor: "Zor kullanmaya kızan kimse, civcivin kabuğu parçalanmadan yumurtadan nasıl çıkabileceğini söylesin bize bakalım." Öte yan-

dan, düşünmenin zorunlu sonucu olan "kendi kendisiyle yalnız kalmak" var. Neden okyanusla çevrili minik bir adada tek başına kalmış insanın karikatürü bu kadar yaygındır? Adanın tek sakinini dikkatle incelemezseniz, yüzündeki mizah maskesinin arkasında, çok derinlerde olduğu için, neredeyse sessiz kalmış hüznünü farkedemezsiniz. Yalnızlığına bir türlü inanamayan kişinin melankolisine ortak olmak imkânsızdır. Ama onun her gün kıyıdan yavaşça denize bıraktığı şişelerin içindeki notlar, belki işinize yarar; çünkü yarım kalmıştır onlar hep. Bu şişelerin içeriğidir, Lec'in bize ulaşan aforizmaları... Çeviri bir kitaba yazılmış önsözün sonsözü, ne yazık ki, çevirinin kendisine ait olur. Yazıktır, çünkü çeviri, sahte olanı orijinal diye yutturmaya kalkmak değildir. Edebiyat çevirisi, bizi çevirinin estetiğiyle karşı karşıya bırakır; bu estetiği doğuran zıtlıklar oyununun kuralı şu değil mi: Bir metnin kaynak dilde var oluşu, o metnin başka dilde var oluşunu reddeder; o metni başka bir dile çevirmekse, kaynak dili hem vazgeçilmez bilmek hem de yok saymakla mümkündür? Çeviri metni okuduğumuz zaman, bir oyun içinde oyuna dahil edildiğimizi unutmayalım. Bir rejisör ya da yorumcu, bir piyanist sanatı ne kadar yeniden üretiyorlarsa, elinizdeki çevirinin aktörleri de, kendi benlerini o derece koymuşlardır. Tarihi tecrübesi bireyi ezmeye dayanan bir sınıfın egemen olduğu bir toplumda, Almanca'dan o toplumun diline aforizmalar çevirmişlerin durumu, aforizma yazarının durumuna benzer. Denize bıraktıkları şişelere cevap alacaklarını umut ederler..

22 Eylül 1989

AFORİZMALAR

İllüstrasyonlar: Ahmet Sipahioğlu

Çeviri aforizma yayımlamak oldukça meşakkatli bir iş... Bir dilde/kültürde ses uyumu ve anlam açısından çok yerinde olan bazı sözcükler/deyimler başka bir dilde/kültürde 'sakil' durabiliyor. Çeviri çok doğru olsa bile insanların gündelik hayatlarına girmeyebiliyor...
Bu kitapta bütün bunları göz önüne alarak gündelik hayatımıza daha denk düşen bazı sözcükleri/deyimleri yeğledik; birebir çeviriden biraz uzaklaşmak pahasına... Dedecius'un makalesi ise özetlenerek çevrildi. (Leh ve Yahudi diline ilişkin bazı teknik bilgiler ayıklandı.)

Y.N.

Kaynağa ulaşmak için akıntıya karşı yüzmek gerekir.

*

Çıkmaz sokaktan yazık ki
güvenli bir geri dönüş yoktur.

*

Sokağa düşmeyen sokak kadınları da vardır.

*

Apaçık fikirler sevilmez.

*

Aptal asla yanlış bir çıkarımda bulunmaz.

*

Dil elden uzundur.

*

Bir anlam bulmaya çalışmak, eylem olarak anlamsızdır.

Bazı düşünceler yazılamaz,
sadece düşünülür.

*

Yüzeydeki her şey yüzeysel değildir.

*

Kendilerine her yıl yeni nedenler bulan
sonuçlar gördüm.

*

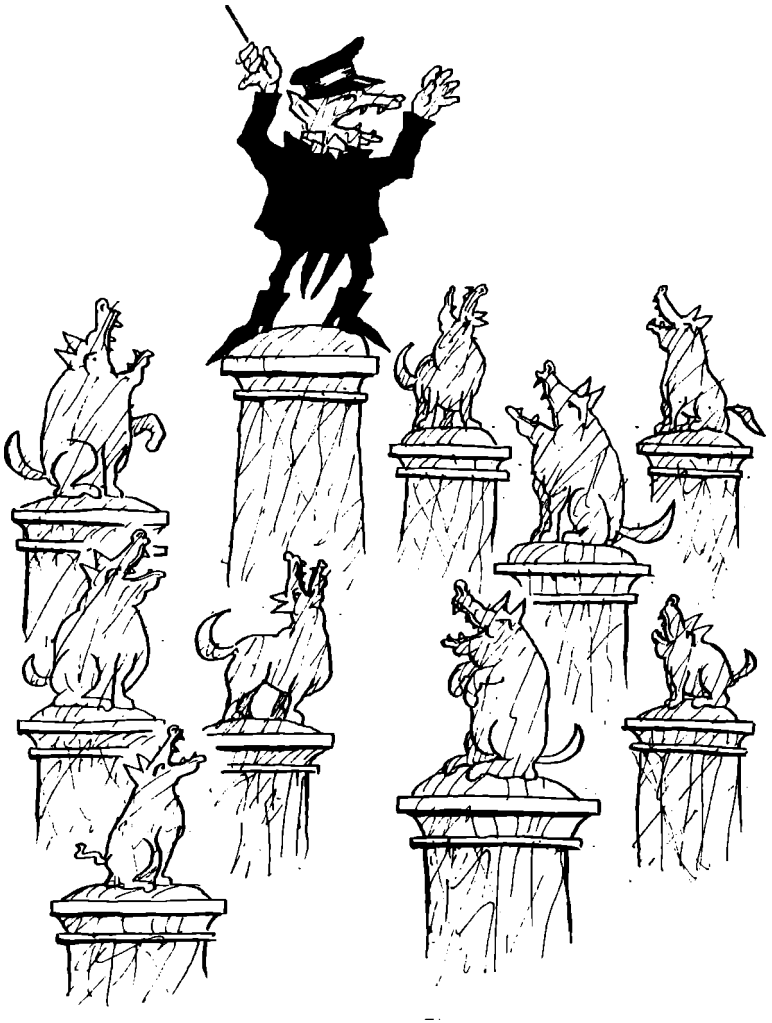
İnsan! Her şeyin ölçütü, öyle mi?
Ne rahatlık.
Bir kez devle, diğerinde de cüceyle ölçmek.

*

Kişiyi düşünmeye zorlayan zamanlarda
düşünmek:
Konformizm!

*

Hoşgörülü olalım:
Dahiyâne yanılgılar vardır.

Başkentte köpekler bile daha merkezi havlar.

Kabul edelim, biz her tür sürprize hazırlıklıyız, yalnızca sıradan şeyler bir felaket gibi üstümüze çullanırlar.

*

Yaşam tiyatrosu da reji ister.

*

Yerliler çoğu zaman hava muhalefetine sömürgecilerden daha az dayanıklıdır.

*

"Aramızdan ayrıldı" demek kulağa çok iyimserce geliyor.

*

Özgürlük için savaşan tiranlar gördüm. Baskı özgürlüğü için.

*

Ancak başkalarının ölümüne alışılır.

*

Bazen şeytan beni tanrıya inanmam için baştan çıkarıyor.

İmparatorlar genellikle dostları tarafından öldürülür. Bakın bu akla uygun.

*

Kesinlikle eminseniz, birinden kuşkulanmak, nezakete uygun düşmez.

*

Ahlak bir gelenek sorunudur; ya da bir peşin ödeme sorunu.

*

Son?

Soru işaretinin altındaki noktadır.

*

Düztabanlar takunyalarından bile tanınır.

*

İştah, yemek yerken açılır. Genellikle başkaları yerken.

İp cambazının korkusu:
Acaba kimin ağına düşeceğim.

*

En kötüsü ahlaksal pislik.
Ortalığı kan gölüne çevirmeye kışkırtır insanı.

*

Zihni açıktı, ama maalesef baştan sona.

*

İnsanlar, özel girişimin toplumsal misyonunu yerine getirmesiyle dünyaya gelirler.

*

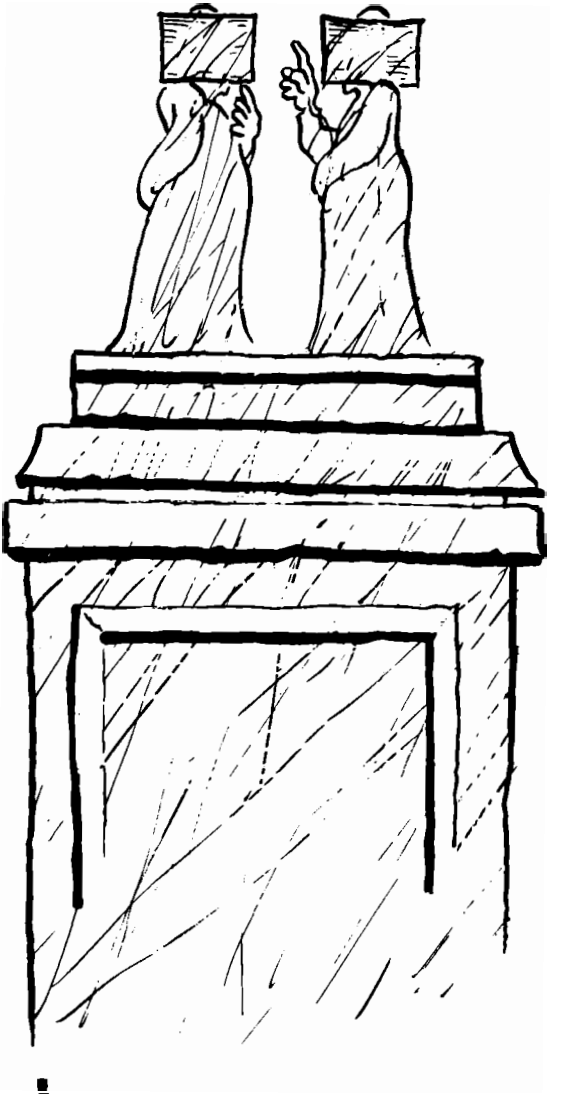
Uçuruma tramplensiz atlanır.

*

Gelecek çağlar için bu çağın aptallıkları, bilgelikleri kadar önemlidir.

*

Dünya büyük bir olasılıkla boşluk korkusundan oluştu.

İnsanlar oldum olası
karşılıklı monolog halindedir.

Sonsuzluk?
Bir zaman birimi.

*

Ne yazık ki mutluluk,
ona giden yolda bulunmuyor.

*

Açık kapıya yüklenme, yoksa burnunu kırarsın.

*

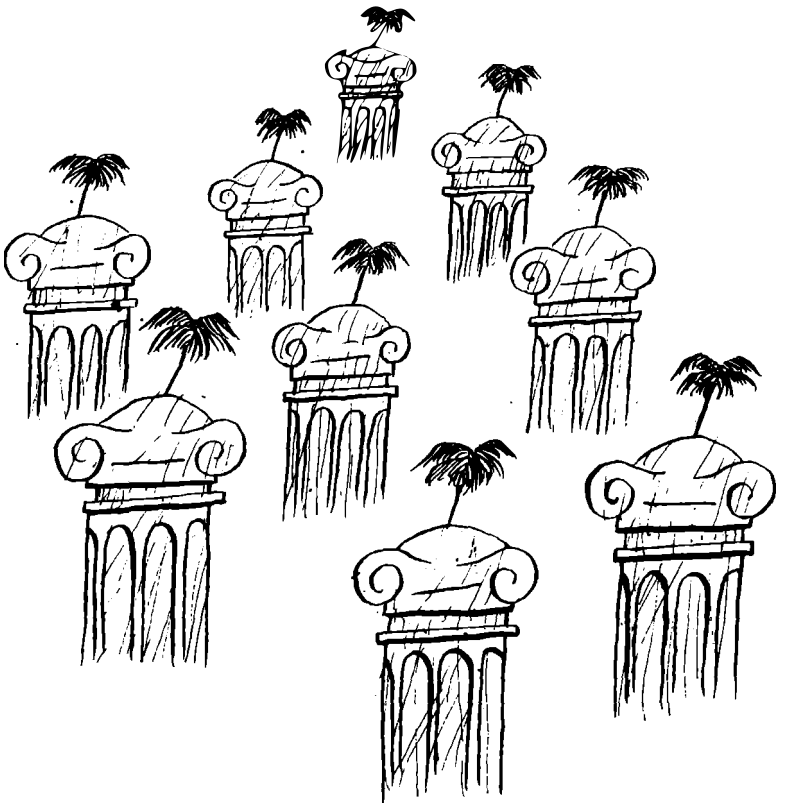
Aforizma yalnızca gerçeğin yarısını içerir, diyorlar.
Ben de, öteki yarısını okuyucuların bildiğine güveniyorum.

*

İçinde -ağzına kadar bilgiyle dolu- büyük bir boşluk vardı.

*

İdealistler ruhları maddileştirmek istiyorlar.
Eee sonra?

Mutluluk adalarına, yalnızca sıradanlığın denizinden varılır.

İyimserler, bir girişimde bulunmanın gereksiz olduğunu düşünenlerdir. Onlara göre zamanla her şey zaten daha iyi olacaktır.

*

İnsana inanmak iyi değildir. Daha iyisi ondan emin olmaktır.

*

Geç kalınmış eylemler, genellikle korkunç eksikliklere neden olur.

*

Hiçbir şey yoktur ki, insanın çalışmayı sürdürmesini başarıları kadar engellesin. Başarılar, sürekli onaylanmayı ve aşılmayı gerektirirler.

*

Bize de Batı'da Doğulu, Doğu'da Batılı derler.

Acaba polis köpekleri salt yasal izleri mi sürerler?

*

"Dünyanın güzel olduğunu duydum", dedi kör.
"Sözde", dedi gören.

*

İnsanın kendine benzediği anlar enderdir.

*

Yabancı cennetlerden de geçsen, kendi yolunda git.

*

Bir centilmen için kendi ölümü bile bahane değildir.

*

Anılarla dolu zamanları anımsamayı ne de çok severiz!

Sanatın gerçekçi olması için önce insanın şeklini değiştirmesi gerekiyordu.

*

Optiğe dair:
Uzaktan her şey büyük görünür.

*

Tarih: Kaçınılabilir gerçeklerin toplamı.

*

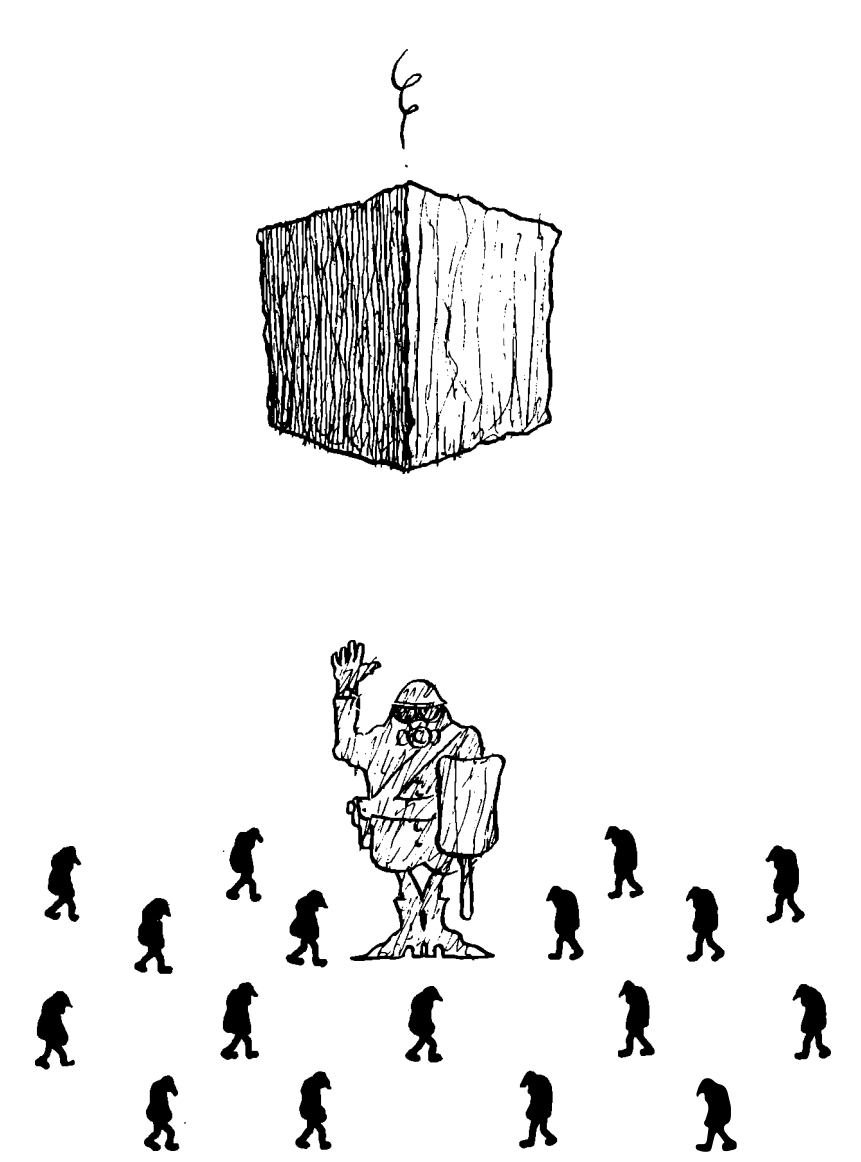
Düşünceler asla özgür değildir.
Onlar kafatasının ufkuyla sınırlıdır.

*

İnsanların uykuda konuşurken yalan söylediği zamanlar vardır.

*

Kuklalar kolaylıkla idam edilmiş kişilere dönüşebilirler.
İpleri hazırdır.

Polis, tarihin kavşaklarında da trafiği düzenlemeye çalışır.

Başkasına inanan inancından olur.

*

Kendinden kuşku duymaya başlayan insanın başına hep kendini coşturan bir aptallık çöker.

*

Düşümde Freud'u gördüm.
Ne anlama gelir bu?

*

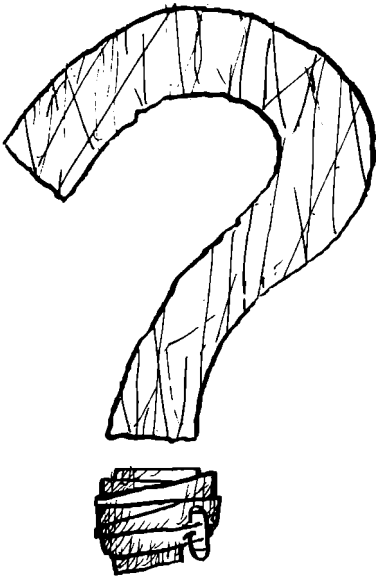
Kendine ait birçok kitabı göstermek, kendine ait tek bir düşünceyi göstermekten daha kolaydır.

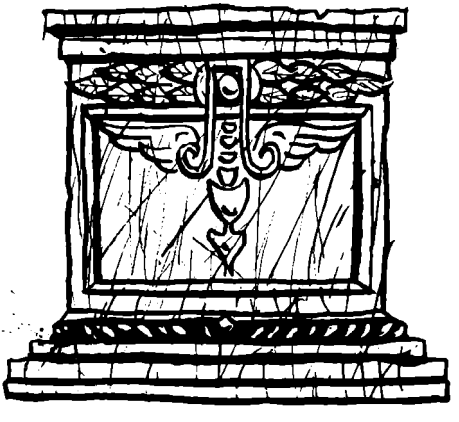
*

Eyerde sağlam oturan çifte atmamalı.

*

Yanki? Doğru insanın doğru yerinden yara alması.

Ağız kapansa da, soru açık kalır.

Sanat kesinlikle gereksizdir! Hatta kimin için gereksiz olduğunu çok iyi biliyorum.

*

Suç işlemeyen kişi adalet için ilginç biri değildir.

*

Ölçüsüz kişi kendisinin en büyük olduğunu düşünür.

*

Zoraki tasarruftan ancak ucuz iyimserlik olur.

*

Nezle tufandan sonra gelir.

*

Etin pahalılandığı her yerde insan değeri yükselmez.

Her çağda aynı sözler,
başka kafalar yok edilir.

*

Halkın vicdanı mutlaka devlet kafasında değildir.

*

Teknik de kendi mitolojisini yaratacaktır.

*

Kişi kendi mutluluğuna katlanabilmek için, bir başkasının acısını taşıyabilmeli.

*

İnsanın tanrılaştırılması,
tanrının insanlaştırılmasına yol açtı.

*

Madem Descartes'tan söz açıldı:
"Nasıl düşünüyorsam öyle varım."

*

Kazlar tilkinin güzelliğini görürler mi acaba?

İyi bir bahçıvan, çiçeği fiyatından tanır.

*

Sözün ayrıca anlam taşımak zorunda olması,
bazı şairleri rahatsız eder.

*

En ince ayrıntısına kadar düşünmek, yaratıcı özgürlüğün kısıtlanması demektir.

*

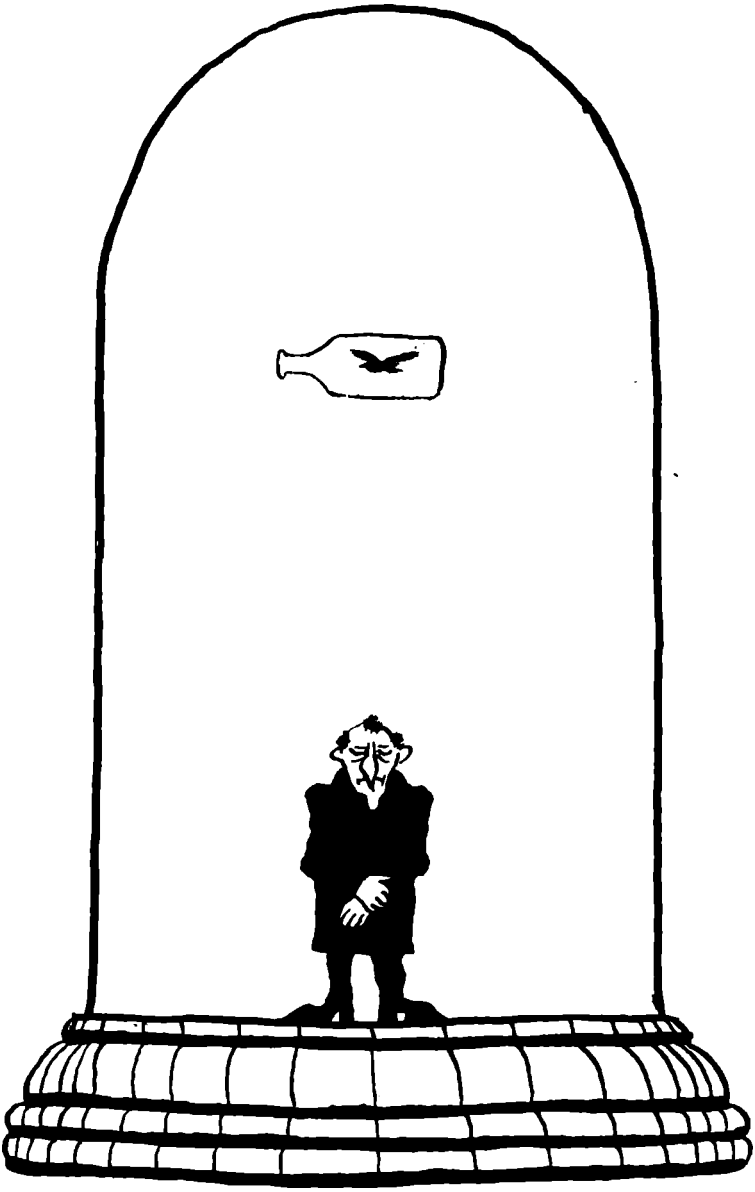
Bir dilden başka bir dile aktarım sanatından başka, bir çağdan başka bir çağa çevirme sanatı da vardır.

*

Özgürlüğü şiirleştiren, onu bir imgelem sorunu haline getirmiş olur.

*

Kolay anlaşılır eserler
-tam da bu yüzden-
çoğunlukla yanlış anlaşılır.

Birini kendi derinliğinden
kurtarmak kolay değildir.

Bir insan gerçeği imgelemsiz tasarlayabilir mi?

*

Sanatı tanımlamak da bir sanattır.

*

Düşüncelerimin gözlerimden okunabileceğinden korkuyorum.

*

Hep somuta bağlı kal; ondan kurgu türetmek, tersini yapmaktan çok daha kolaydır.

*

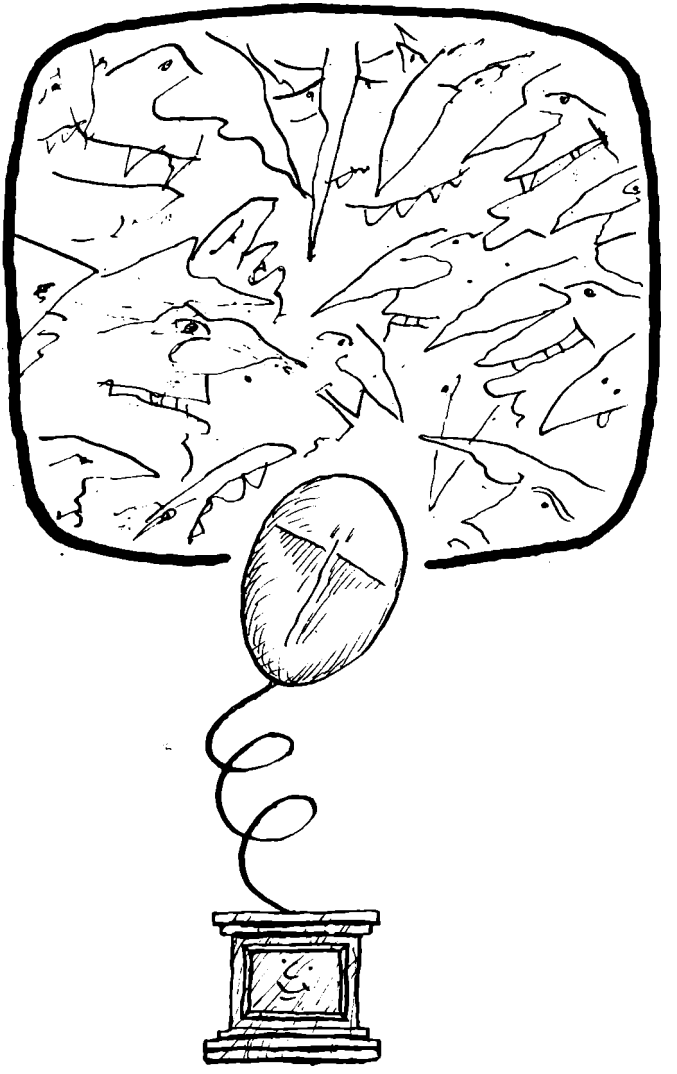
Kahramanlık çoğu kez basiretsizliğin ürünüdür.

*

Kişinin yeryüzünde gökyüzünü bulması, bastığı zemini kaybetmesi demektir.

*

Bazen cennetteyim korkusuna kapılırım.

Her insan kendini
kendi suretine göre yaratır.

İsteyeni arttıkça,
özgürlüğün bedeli düşer.

*

Gerçek olan her şey doğru değildir.
Örneğin yalan.

*

Tutsak yaşamak zorundasın.
Özgür yaşayabilirsin.

*

Ölümün ilk işareti doğumdur.

*

Kendi başına sıfır, eksi değildir henüz.

*

Burnunu başkasının sorunlarına sokan,
ahlak nezlesine tutulsun.

*

Her sorunun ardından yanıtı gelmez,
ama sorumluluğu her zaman gelir.

Dünya görüşüm nasıl mı?
Başka aslında.

*

Çıplak krala taç yakışır mı?

*

Anında görünen bir derinlik sığ olmalı.

*

Yıllar süren çalışmasının sonunda bilgisizliğini bilginin geniş katmanları arasında saklamayı başardı.

*

Doktora çalışması için bir konu:
Siyasal muhaliflerin öldürülme yöntemlerinde gelişen insancıl eğilimler.

*

Neden mi çok düşünüyorum?
Çoğu şeyi düşünmemek için.

Sonsuz doğrular yoktur.
Sonsuz yalanlar vardır.

*

Keşke cesur düşünce cesur eylemden öne geçse!

*

Çağımızın ritmiyle, kalp atışlarımız arasındaki uyumun sağlandığı anlar seyrektir.

*

Susmanın konuları tükenmez.

*

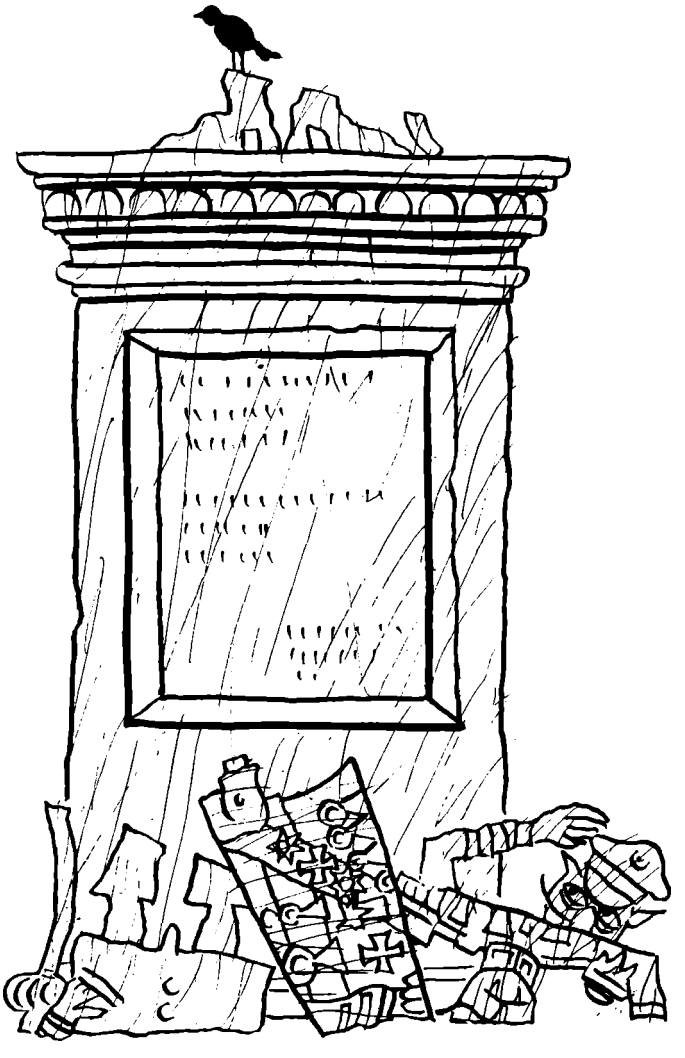
Çekim gücünü güçsüz kılan nedir?
Alışkanlık.

*

Yokluk, her şeye tokluktur.

*

Köprü yıkılsa da, kıyı kalır.

Göğsü madalya dolu kişi kolay eğilir, zor doğrulur.

Mizahçılar!
Yarının önyargılarıyla savaşalım.

*

Resmi görev dili en iyi ağız tıkacıdır.

*

Plansızlık, koordinasyonu kolaylaştırır.

*

Sanatta gerçekçilerden çok yalan söyleyen çoktur.

*

Yalnızca zamanlar değişir.
Zaman ise aynı kalır.

*

Bir zamanlar ütopyaydı özgürlük.
Şimdi ise gerçeklik bile değil.

*

Çoğu oyun metindekinden farklı biter.

Gölgem duruşuma bağlıdır.

Gençlik daima uğraş değildir.

*

Aforizma bir yargı mıdır?
Evet, ya yazarının lehine ya da aleyhine.

*

Öyle insanlar var ki, meclislerinde
aklıma hiçbir şey gelmiyor.

*

Freud'un politik bilinçaltını araştırmaması, ne yazık!

*

Bir insanın ne kadar altın saati varsa,
o kadar da vakti vardır.

*

Güzel bir kadının ille de akıllı olması şart değil.
Onun güzellik fikri zaten yeterince akıllılıktır.

Humorun doruğu: Bir kötümserin diğer bir kötümseri güldürmesi.

*

Hiçbir şeyi düşünmemenin ne kadar zor olduğunu bir bilseydiniz!

*

Sözümona, erkeği yalnızca derslerden tanıyan evli kadınlar varmış.

*

Halk sanatı diye bir şey yok. Yalnız "copyright" denen şeyin ne olduğunu bilmeyenlerin sanatı var.

*

Kendini sevmenin ihanetle sonuçlandığı anlar az değildir.

*

Kitleler de yalnızlığa düşebilir.

*

Dans sırasında ayaklar melodiye uyar, ama eller her zaman değil.

Yenilgilerini yenmeye çalış.
Çünkü bu tip bir zafer en zor olanıdır.

*

Duygu mu düşünce mi?
Düşündüğünü duymak, duyduğunu
düşünmek.

*

Düzeltme: Varlık kendi bilincini belirler.

*

Dünya batarken iyimser edebiyata
ne olur?

*

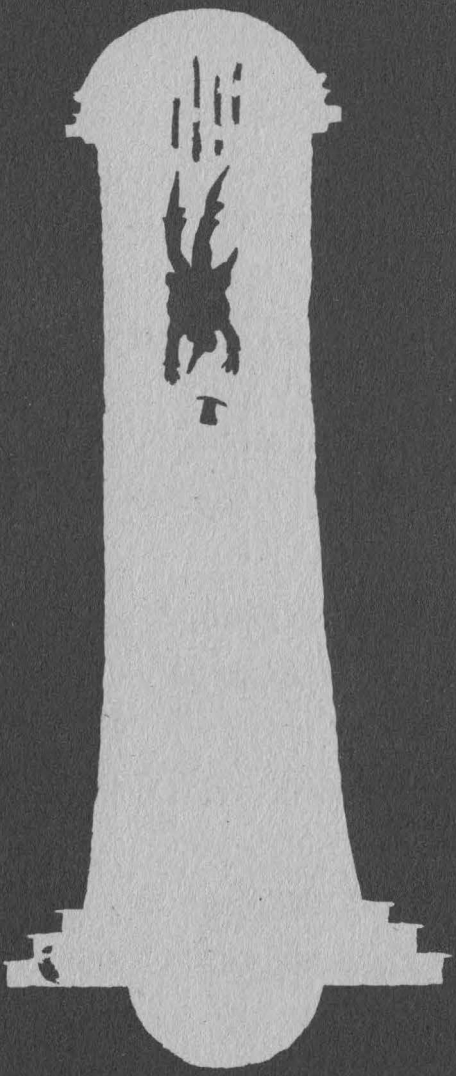
Harem ağası da "benim haremim,"
der.

*

Tüketimin esas biçimi beklentidir.

*

Kimse beni kendi ölümüm hakkında ikna edemez.

Zirvenin zemini uçurumdur.

Unutma: Kısaltmalar yaşamı uzatır.

*

Bana bir halkın neye güldüğünü söyle, sana onun ne için kanını akıtmaya hazır olduğunu söyleyeyim.

*

Biçimlendirilmemiş bir suskunluk:
Acaba bunu da başarabilecek miyim?

*

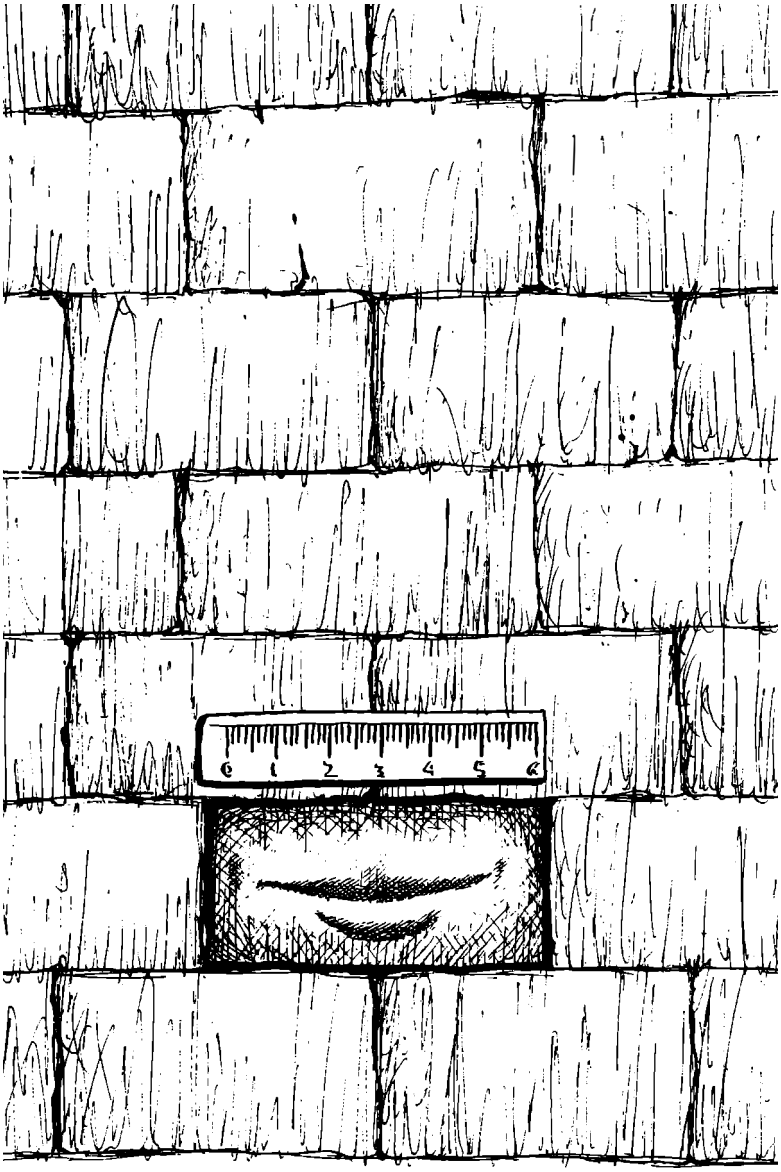
Gerçek bir taşlama yaralamaz, öldürür.

*

Zekice düşünceler Athene'ye benzeyen kafalardan,
güzel düşünceler Afrodit'e benzeyen köpüklerden çıkar.

*

İki çeşit şeytan vardır:
Rütbesi alınmış melek, atanarak terfi etmiş insan.

Gülümseyenin ağız açısından
özgürlüğün yarıçapı ölçülebilir.

"Başını dik tut", dedi cellat.
Ve yağlı ipi boynuna geçirdi.

*

Düşünceleri katıksız bir haz taşıyordu.
O kimseyi dölleyemedi.

*

Hapishaneler aile terbiyesi vermeye başladıklarında, sorun olmaya da başlarlar.

*

Kendi içinde değerli bir şey bulan insan, bunu en yakın karakola teslim etmek zorunda mıdır?

*

Gelenek: İntihalin asaleti.

*

Başkalarının kafasında kılı kırk yaran filozoflardan hoşlanmam.
Hele bu işi nacakla yapıyorlarsa.

Kendi cahilliğini okuyabilmek, öyle sanıldığı gibi kolay değildir.

*

Yassıldı, genişledi... ki yukarıdan daha iyi görünebilsin.

*

Her seyirci tiyatroya kendi akustiğiyle gelir.

*

Fantezi ve yalan iki ayrı şeydir:

*

Onu henüz ciddiye almaya başlamışlardı... ama o yoktu artık.

*

Yapıtları yabancı dillere çevrilemeyen yazarlar vardır.
Yurtdışında bu yazarların rahatlıkla propagandası yapılabilir.

İnsanların hep aynı türküde, hep aynı yerde, hep aynı yanlış tonla ses vermesi, ne üzücü.

*

Mühürlenmiş boş mektup zarflarında bile bir sır gizlidir..

*

Vatan sevgisi (yabancı) sınır tanımaz.

*

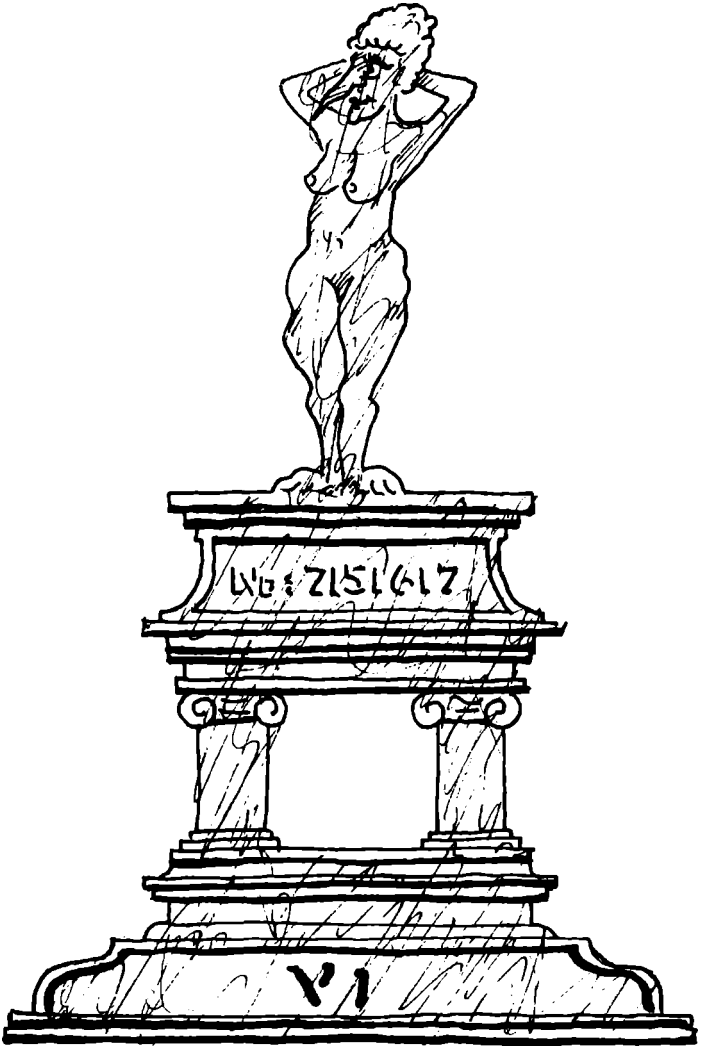
Yankı alan kişi kendini tekrarlar.

*

Kafadan kafaya değil, elden ele değişir iktidar.

*

Temel ilke:
Kekeme bir oyuncu kekemeyi oynamamalı.

Kendine iyi bak. Devletin malısın.

Sanma ki, yalnız basım hatası rasyonalizmi nasyonalizme dönüştürür.

*

Yürütmeye değmeyecek değerler genel insanlık değerleridir.

*

Politik masallar hayvanları sözkonusu etmeye başladığında, inanın zaman da hayvanidir.

*

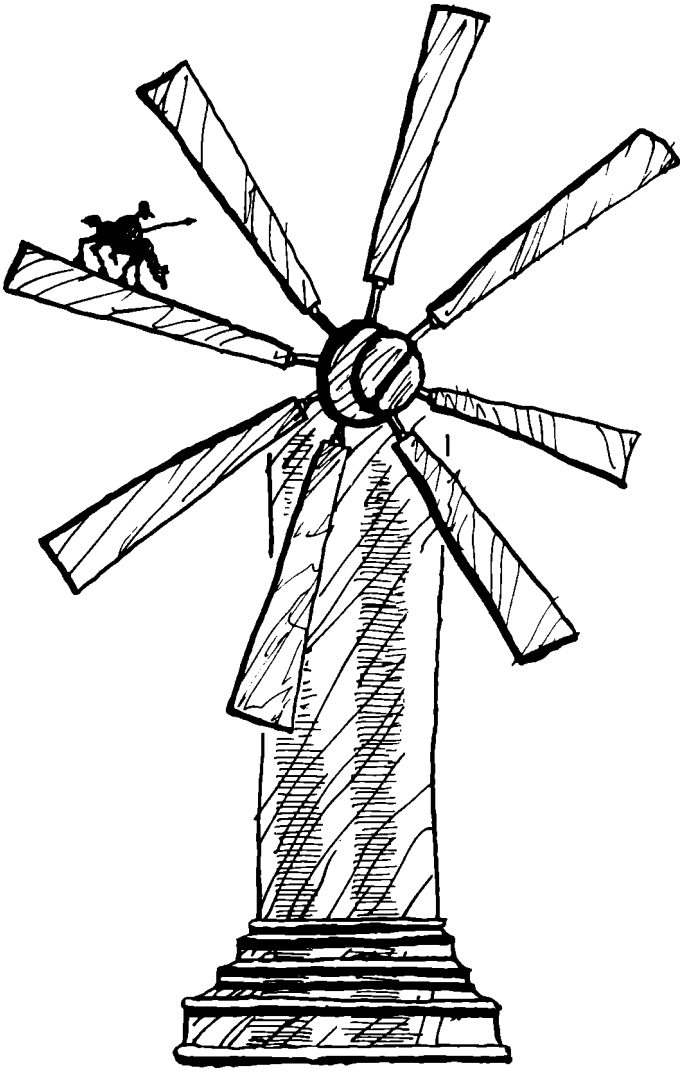
İki insan yalnızlığı ararsa dünyada nüfus patlaması olur.

*

Dikkat: Seyirciler esnerse, bilin ki, diş biliyorlar.

*

Bayrağını yüksekte taşırdı. Onu görmemek için.

Akıllı Don Kişot, uygun rüzgârı bekler.

Hiçbir şey kendiliğinden olmaz:
Hatta aptallık bile...

*

Derine düşen, az acı duyar.

*

Çağın hastalığı.
politik salgı bezlerinin hiperfonksiyonu.

*

Kolay unutan, hayat sınavında daha başarılı olur.

*

Kuşak farkı: Biz birlikte düşler kurardık,
onlar ise birlikte yatıyorlar.

*

Spartaküs'ün torunu olduğunu kanıtlayabilen biri şimdi solcuların memuru değil, Roma aristokrasisinin şanı olurdu.

Bana kimle yattığını söyle,
sana kimi düşlediğini söyleyeyim.

*

En sığ insan bile, ne yazık ki, üç boyutludur.

*

Tek insanın içindeki sınıf savaşımı:
Her şeyden önce toplumda yükselebilmek için.

*

İdeoloji yeniden ete kemiğe bürünmelidir.

*

Her yaylım ateşi devrimi müjdelemez.

*

Görülüyor ki, güçler dengesini estetikçiler yaratmıyor.

*

Buna ne dersin, fizik?
İnsan sürtüşmeleri soğukluk yaratır.

Öteki dünya, bu dünyada çıkmış yasalarla yönetilir.

*

Kötümserlik nasıl doğar?
İki iyimser kafa kafaya vurursa.

*

Sanat onun tutkusuydu.
Onu kovalayıp durdu.

*

Cinslerin savaşımında tarafsız hakem kim olacak? Erdişi mi?

*

Aşkta çiçeklerin anlatım gücü dükkân fiyatlarına göre değişir.

*

Fransız Devrimi'nin öğretisi:
Başını yitiren yitip gider.

Diktatör olmadığına inanan diktatörlerin vay haline!

Kadınlar sadisttir.
Onlara yüklediğimiz acılarla bizlere eziyet ederler.

*

Onların yüzüne gülüyorum.
Başka nerelerine gülecektim?

*

Çoğu şey, yalnızca adını koyamadığımızdan dolayı yapılamadı.

*

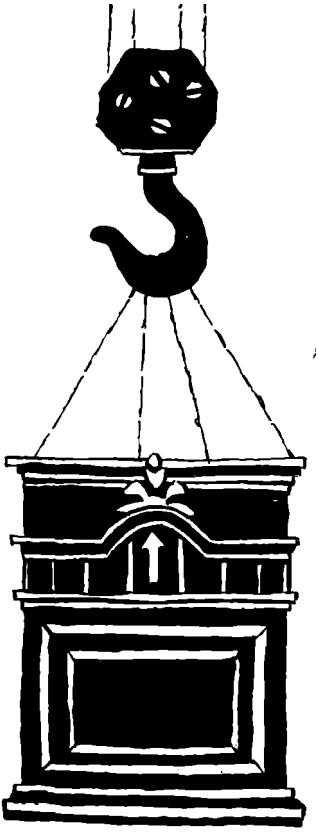
Bazı eserlerin anlaşılması yaratılmasına benzer.

*

Fazladan olan şeylere de ihtiyaç duyulur.

*

Harem ağası şöyle dedi: "Ne edeyim ben bir kadını, bana bütün harem gerek, harem."

Ulaşım araçlarının hızlanmasına rağmen hedeflerimize daha yavaş varıyoruz.

Ufku en geniş olanın önünde, en çirkini açılır manzaraların.

*

Barakaya bağlı bir köpek, ona gerçekten de bağlı mıdır?

*

Suç giderek romantikliğini kaybediyor. O günlük hayatın klasiği olmaya başladı.

*

Mizahçılar göz kırparak ölürler.

*

Cüceler iyice eğilmek zorundadırlar.

*

Yaşam tehlikelidir. Yaşayan ölür.

*

Tuhaftır. "Umutsuzluğun felsefesi"nden en çok iyimserler ürker.

İncelmiş bir duyguyu kabul ettirmek için zorba olmak gerek.

*

Beni küçük görmek için büyüteçle izliyorlar.

*

"Tek kişi sayılmaz."
Bilimdışı bir görüş.

*

Zirvede oturanın bahanesi hazırdır:
"Daha ötesi yok."

*

Bir yapıt, düşüncesizliği öğrettiğinde de öğreticidir.

*

Eğer insanın yaşama yeteneği yoksa başka bir sanat öğrenmelidir.
Belki onun için değişik bir varoluş biçimi daha uygundur.

Çoğu suçun izleri geleceğe taşınır.

*

İnsanın bildiği gerçeği kendisine söylemesi zordur.

*

Elinden kurtulamadığınız konulardan sakının.

*

Telimi kısalttılar. Şimdi daha tiz tınlıyor.

*

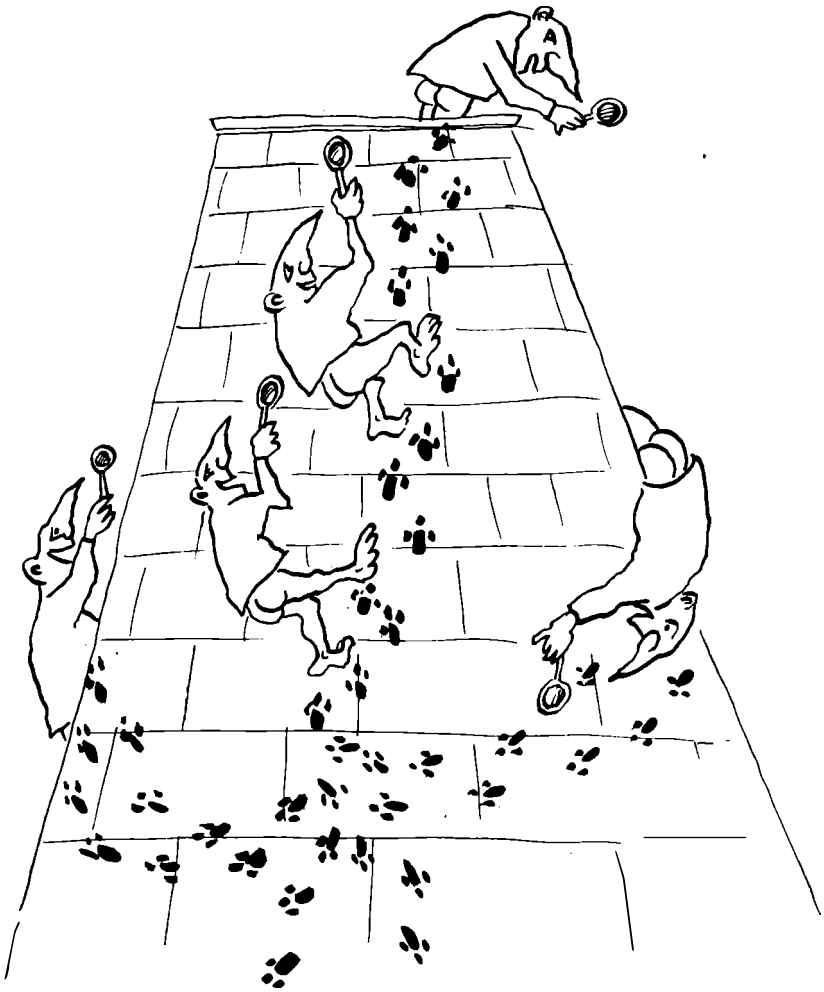
Ölüm ilanının sonu: O ölmedi. Hayat tarzını değiştirdi.

*

Bir düşünceye ulaşmak için çok düşünceye ihtiyaç vardır.

*

Polis köpeği kuyruğunu salladığında nasıl davranılır?

Dikkat!
İz peşindeyken iz bırakırsın arkanda.

Başlangıçta söz vardı.
Sonra sessizlik geldi.

*

Bana devamlı "Daha büyük şeyler yazıyor musunuz?" diye sorarlar.
Ben de "Hayır, yalnız büyük şeyler", derim.

*

Varolmanın metafizik trajedisi günlük hayatta sorumluluk getirmez.

*

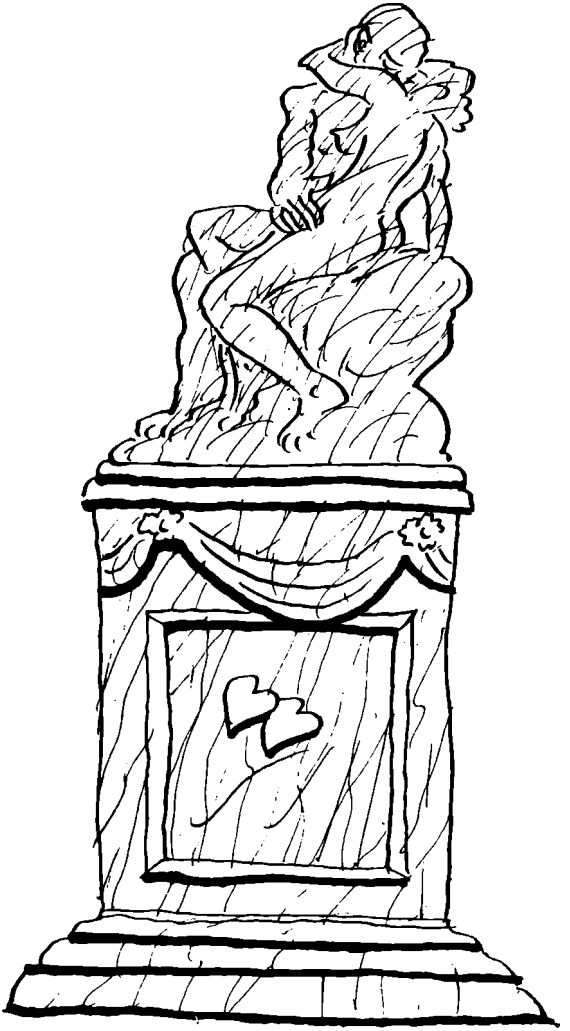
Bir insanla göz göze gelmek için, insan olmak gerekir.

*

İnsan belleğine güven olmaz; ne yazık ki unutkanlığa da.

*

Bir zamanlar çoraplarını diken bir dev gördüm.
Bu onun ilk devsel çabasıydı.

Tüm sözcükler tükendiğinde,
insan insanı anlamaya başlar.

Kurgular, kurgusal biter.

*

Bir düşüncenin tarihi bizzat kendi içindedir.

*

İki düşmanın ortak bir rakibi varsa, bu ancak karşılıklı nefretlerini arttırır.
Çünkü her ikisi de, düşmanı tek başına yenmek ister.

*

Samanlık atlara başka, sevdalılara başka kokar.

*

Gerçekçi ol: Doğruyu söyleme.

*

Halkın yarısının polis, yarısının da hapishanede olduğu bir ülkede, nasıl bir refah düzeyi olurdu.

Düşünceler kafa değiştirir ve onların biçimini alır.

*

Dünya çok güzel!
Ve asıl acı olan da bu!

*

Ah, Alââddin'in lambası elde olacak, karanlık günlerde karanlığı çağıracaksın!

*

Görünüşü gerçeklikle taklit edelim.

*

Bakterilerin de bizi -mikroskopun öteki yüzünden- izlediğini unutmayalım.

*

Dünya hiç de kaçık değil.
Sadece sıradanlara göre değil, aksine sıraya sokulan insanlara çok uygun.

"Güzel yarınlar" "daha güzel öbür günler" için güvence değildir.

*

Tabular, dokunulmadan yok edilmelidir.

*

Hamlet'in sorusu her ülkede başka çınlar.

*

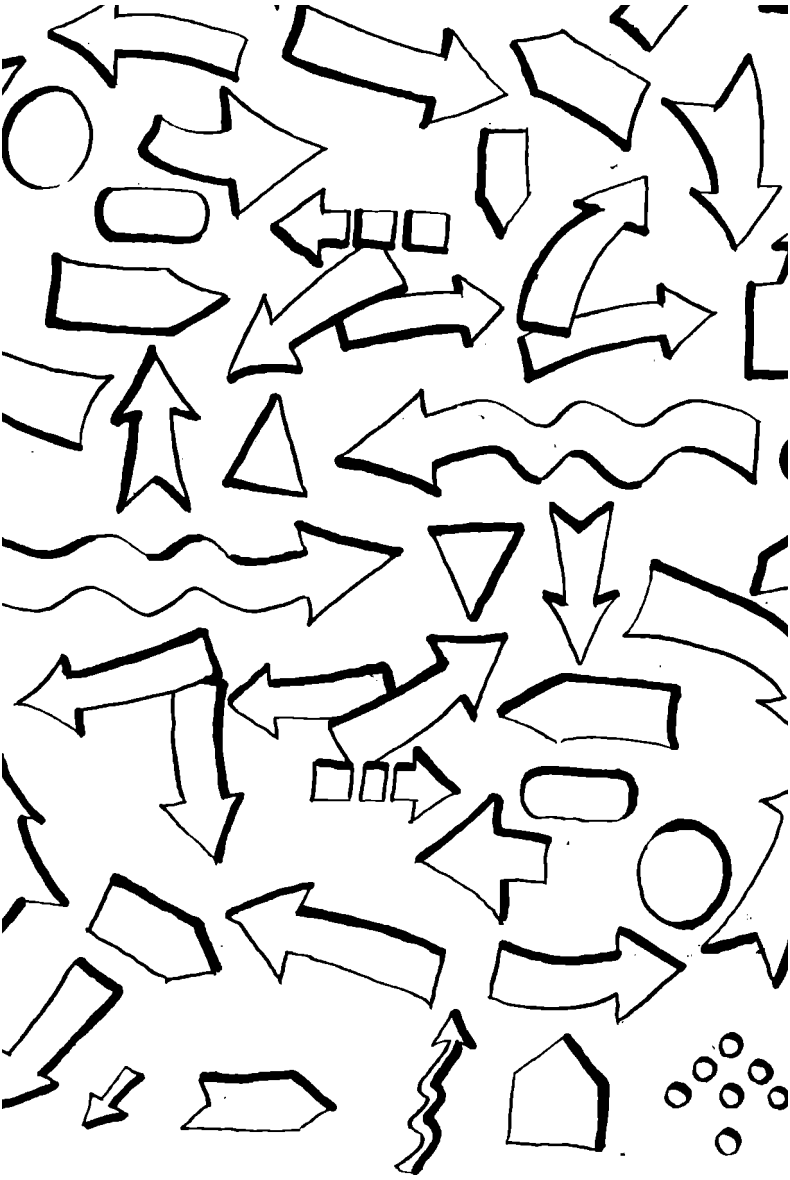
Binicisiz bir at, her zaman bir attır. Atsız bir binici ise, yalnızca bir insan.

*

Gözlerinin sürekli açık olması tavşanın ne işine yarar?

*

Yeryüzünde organik yaşamların bir sonu olduğuna inanıyorum, ama organize olmuş yaşamların asla.

Yol gösteren levhalar ana yolu labirente çevirebilir.

Bazı devletlerin kamu yaşamında öyle bir açıklık hüküm sürer ki, gizli polis bile her yerde tanınır.

*

Ahlakı yükseltmek için talepleri düşürmek gerekir.

*

Can sıkıntısını polis birlikleriyle dağıtmamak gerek.

*

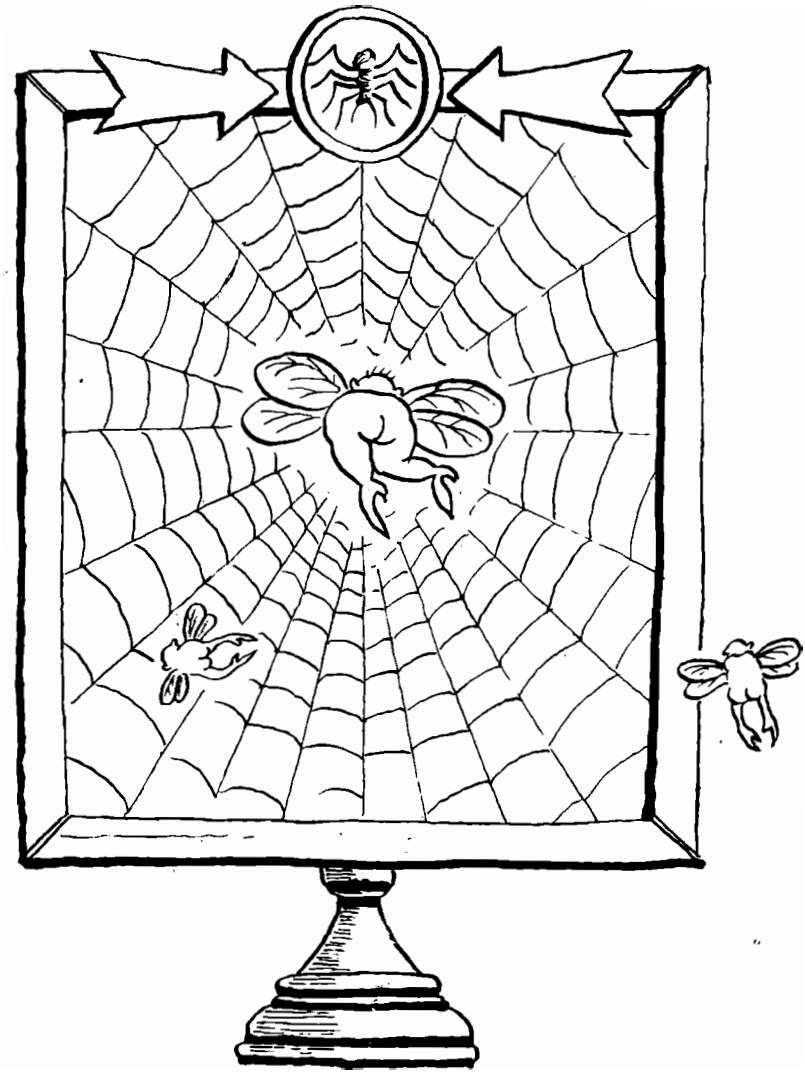
Zaman bize birçok deha sundu. Umut edelim ki, aralarında birkaç da yetenekli olsun.

*

Nerede hep bir ağızdan türkü söylenirse, orada metin anlamsızdır.

*

İnsanın kendi kendini onaylaması için sık sık "Hayır" demesi gerekir.

Labirentlerde bile "Yanılmak yasaktır" gibi levhalar vardır.

Bir köpeğin kimin yanında kuyruğunu salladığına, zamanında dikkat et.

*

Bazen hesap hatası, doğru çözüme götürür.

*

Bir insanın imgelemi ne kadar zenginse, kendilik duygusu o kadar azdır.

*

Değişik kurgularımızın tümü ortak gerçekliğimizi oluşturur.

*

Vicdana seslenen, onu ilk merci olarak tanımıyordur.

*

Bazen sesini duyurman için susman gerekir.

Gerçek düşman seni asla terk etmez.

*

Hakikate yaklaştığımız ölçüde gerçeklikten uzaklaşırız.

*

Balığın bizim gibi sırları bulunsaydı acaba dilsiz olur muydu, bilmiyorum.

*

Kaptan, gemiyi en son terk eder. Amirallerin fırtına anında huzurlu uyumaları bundandır.

*

Hatalarında direnmek, kendine bağlılık mıdır?

*

Beni X hakkında toplum düzenine aykırı insan diye uyardılar.
Onu tanıdım. Çok insancıl bir insan.

Dostlarımın çoğu bana düşman oldu,
çoğu düşmanım da dostluğumu kazandı,
yalnızca kayıtsızlar bana sadık kaldı.

*

O'nda henüz başkasına görünmemiş bir hayaletin özgüveni vardı.

*

Bir avcının deneyimi:
Büyük hedeflerin isabet alması küçüklerden daha zordur.

*

Birçok kişi, zaferin konuğu olarak yenilgilerini kutluyor.

*

Bazen önünde gizlendiğimiz bir şeyin arkasında bazı şeyler gizlenir.

*

Aptallık sınırları aşmaz;
ayak bastığı her yer onun kendi alanıdır.

Şair kuşkulu kuşkulu yazdığı cümlelere bakıyordu: Acaba hangisi mezar taşını süsleyecekti.

Ölümsüz bir yazar taklitçileriyle ölür.

*

Öyle büyük boş laflar vardır ki, içinde tüm bir ulus tutsak edilebilir.

*

Ekmek her ağzı açar.

*

Yanlış bir adım atmaya gör, hemen başkalarının menziline girersin.

*

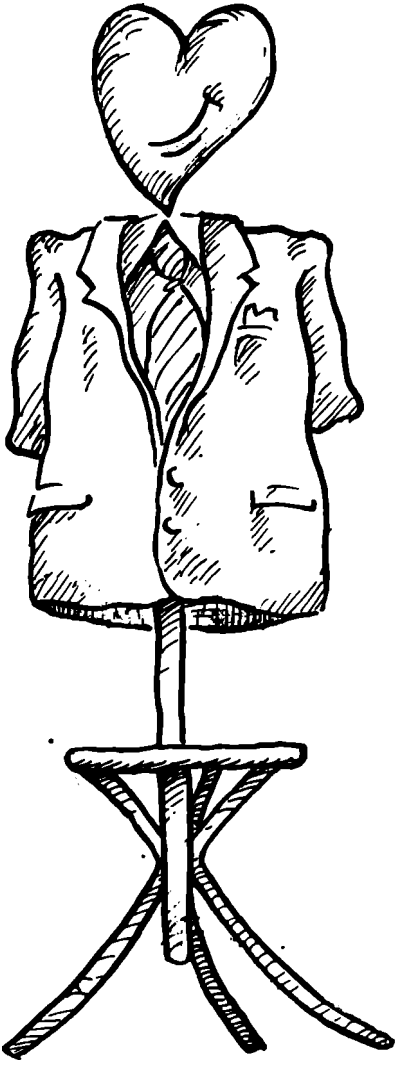
Uçurum değil, seviye farklılığı ayırır.

*

Yolları birlikte yürümeye devam ettiler: Tutuklu ve gardiyan.

*

İnsanı asla yaratmazdım.
Çünkü onu seviyorum.

O pratiği olmayan bir Kazanova'ydı.

Yaşama dürtüsü bazen intihar dürtüsüdür.

*

Düşünceleri gözetlemek için de harem ağası tutulur.

*

Tutsakların özgürlüğü zincirlerinin uzunluğuyla ölçülür.

*

Düşlerinin kahramanları senin tabağından yerler.

*

Suç bazen günahın sonucudur.

*

Trajediden kurtulan onun kahramanı değildir.

*

Yalnızca sağduyusu olan delirir.

Saçmalıkla anlamsızlık anlam olarak farklıdır.

*

Kelepçeli eller alkış tutamaz.

*

Kime karşı mı düşünüyorum?
Onu bana yasaklayanlara karşı.

*

Sekiz saatlik düşünme günü isteyelim!

*

Zihinsel bakımdan kendilerine yetenler yalnız dehalar ve aptallardır.

*

Dar kafalılık hep genişlemekte.

*

Cellatlar çoğu kez adaletin maskesiyle ortaya çıkarlar.

*

Evet = Hayır.
Ayrım sorudadır.

İnsanların hapishanelerde kendilerini güvencede hissetmediği ülkelerde, insan kendisini dışarıda da güvencede hissetmez.

*

Bir harem ağasının en verimli yaşamı, hadım edildikten sonra başlar.

*

Sanat sanatçıdan yetenek değil, yapıt ister.

*

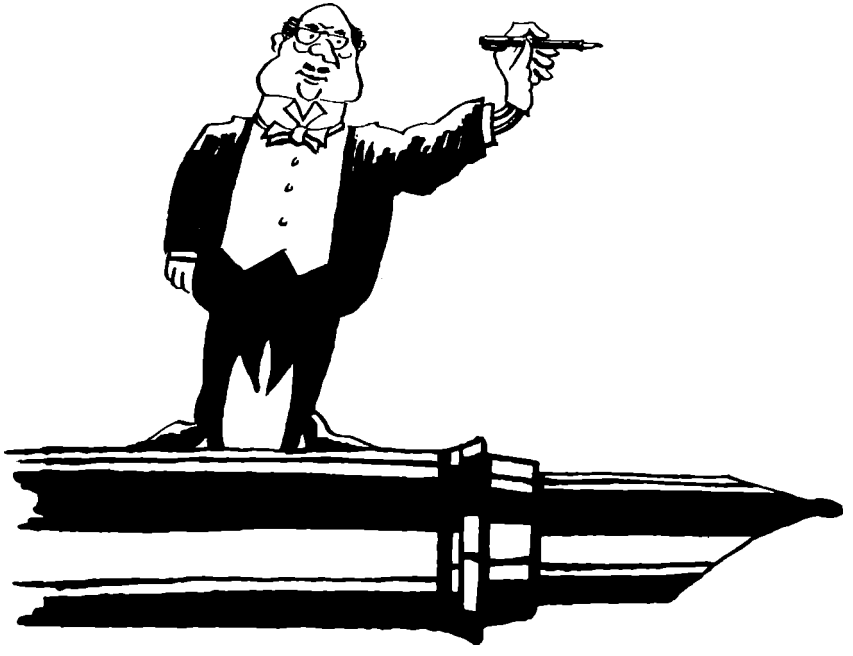
Aydınları değil, aklı kışkırtmalı.

*

En güzel buluşlarımız gerçeklik tarafından çalınır.

*

İnsan çenesini tutunca, daha rahat soluk alır.

Özünde gülünç olan şeyler
mizahın konusu olamaz.

On santimlik zirveler en zor tırmanılanlardır.

*

Şekillerdir şeklimizi bozan.

*

Kimileri sol ve sağ gözleriyle aynı şeyi görürler.
Ve bunun nesnellik olduğuna inanırlar.

*

Uyarı işaretlerinin ve yol gösteren levhaların ne kadar kazaya yol açtığının istatistiğini yapan var mı?

*

Alfabenin dışında daha nice harfler olduğunu unutma!

*

Yarı aydınla bir diyalog, çeyrek aydının monoloğuna eşittir.

Efsaneler, genellikle onun hammaddesine muhtaç olanlar tarafından yıkılır.

Düşünce ölümsüzdür, yeter ki, sürekli yeniden üretilsin.

*

İyimserim.
Kötümserliğin kurtarıcı etkisine inanıyorum.

*

Varolmak değil, düşünmek, düşünmek, düşünmek!

*

Sanat ilerliyor.
Arkasından da muhafızları.

*

Gülmenin yasaklandığı yerde genellikle ağlamak da serbest değildir.

*

Gerçeklik değiştirilebilir,
ancak yeniden kurgulanmalıdır.

Şair, kendi içindeki akıntıda avlanır.

*

İnsana karşı bilginin zaferi:
Gizli polis dosyaları.

*

Tereddüt etme: Bekle!

*

Yanılgı, kendine hakikat süsü verdiğinde yanılgıdır.

*

Hiçbir şey zamansız değildir. Zamandan başka.

*

Araba temsilcileri araba, sigorta temsilcileri sigorta satar.
Ya halk temsilcileri?

*

Tenceren boşsa ateşi niye karıştırıyorsun?

Ah, siz, uykusuz gecelerin düşleri!

*

Bir aslanın aslan payını da bir başkası yer.

*

Birine değer biçmek, ona hak vermekten daha kolaydır.

*

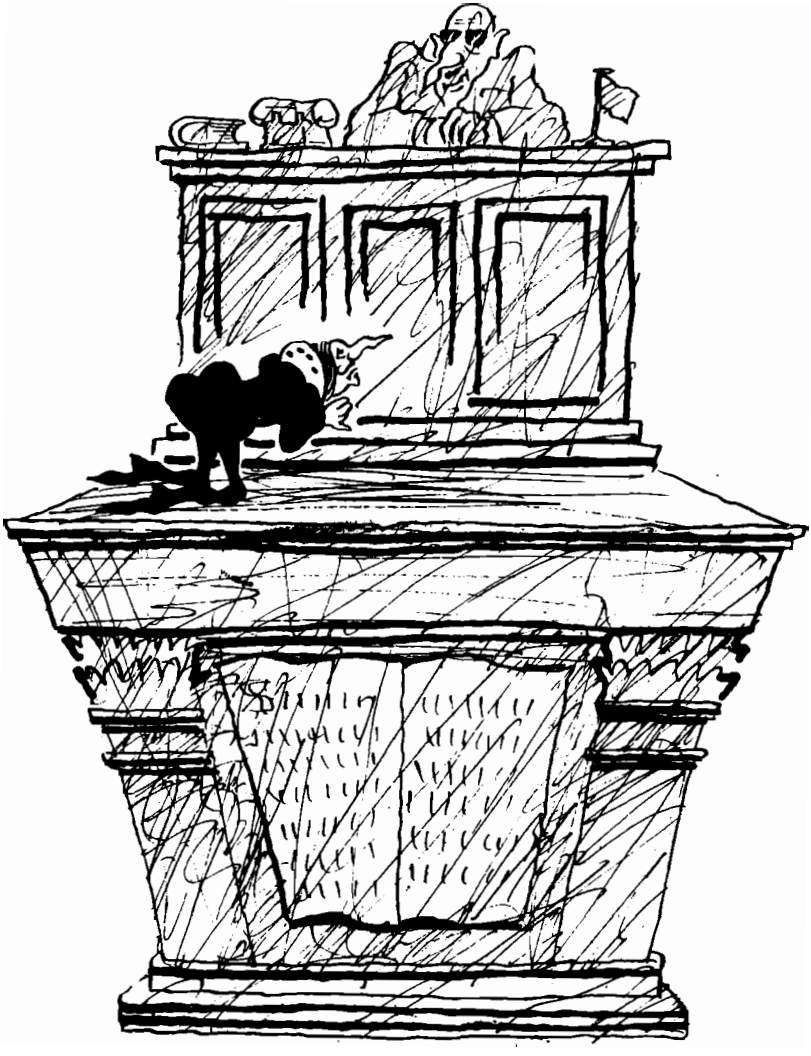
Cennetten yalnız Adem ile Havva kovuldu.
Peki, aslanlar, kartallar, maymunlar, pireler vs. oradan özgürlüklerine nasıl kavuştu?
Ve hatta elmalar?

*

Giderek azalan hatalar giderek değer kazanırlar.

*

Ayağa kalktıktan sonra, insanın gölgesi uzadı.

Shakespeare zamanında kültür bakanı kimdi acaba?

Bir mitin gerçek olması kimin zaferidir?
Materyalistlerin mi, idealistlerin mi?

*

Gerçeklikten uzaklaşmamam mı gerek?
Peki, o her yerde değil mi?

*

Olumsuzluk bütünün olumlu bir öğesidir.

*

Gerçek teşhircilik elde olmayanın teşhiridir.

*

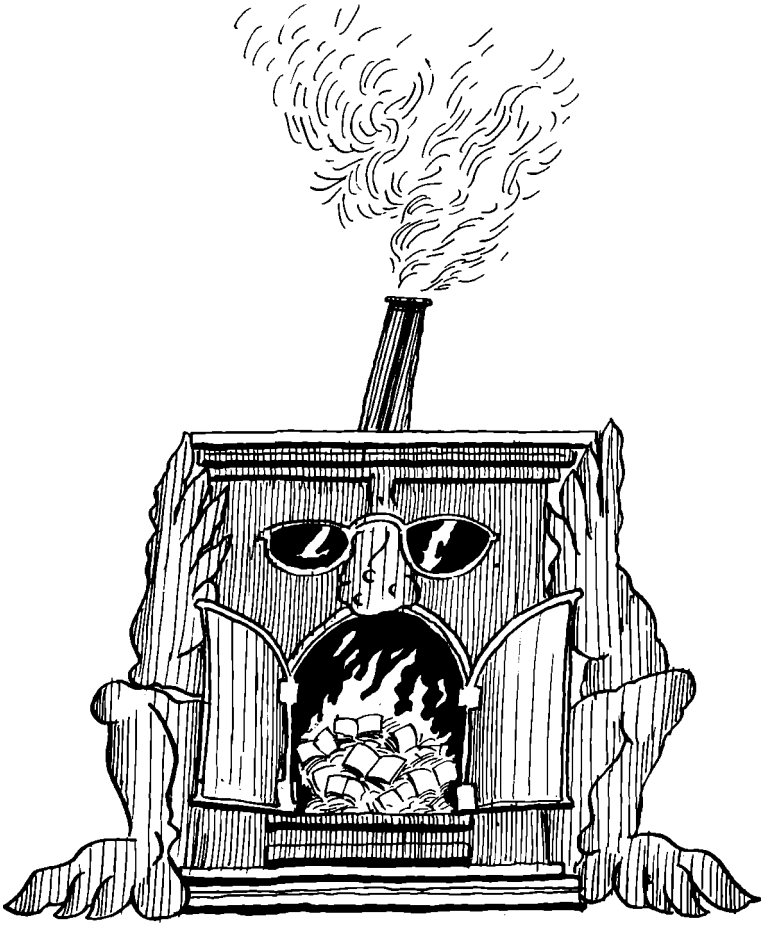
İnsanlar kolay ve seve seve gülerler;
başkalarının ardından...

*

Bugün bildiğimi dün bilseydim,
onu bugün bilemezdim.

*

Kendine bir hesap açamamıştı.
Yabancı bir kasa açtı.

Vatandaş sanatsız yaşayabilir, sansürcü asla?

Yukarıya çıkmaya çabalayan kendi kendisinin safrasıdır.

*

Düşünceler olmasaydı, insan yalnız olurdu.

*

Bir halk, umutsuzluğun sınırında yaşıyorsa,
eyvahlar olsun komşularına!

*

Herkesin kendi cenaze arabasını çeken bir kırbacı vardır.

*

Yutabileceğin bir ağız tıkacı neye yarar?

*

Terbiyeli yetiştirilmediğimi biliyorum. Çünkü sesli düşünüyorum.

Bilim, bizim yanlış tasarımlarımızı onayladı.

*

Ne yazık ki ölüm, teklik özelliğini kaybediyor.
Her yerde kitleselleşiyor.

*

Özgürlük, onu arayabilmektir.

*

Geçmiş, bizi anımsar mı dersiniz?

*

İktidarsız hırs mucize yaratır.

*

Einstein'ın zamanı da kent saatine göre ayarlanıyordu.

*

Koroda şarkı söylüyorum, yalnız solo partileri.

*

Körler arasında tek gözlü de kör olur.

Günün kahramanı alacakaranlıktan korkar.

*

Alacakaranlık coğrafi duruma bağlıdır.

*

Sabrı öğrenmek büyük sabır ister.

*

Ölçülü olalım!
Yaşayıp yaşamadıklarını ölülere sormayalım.

*

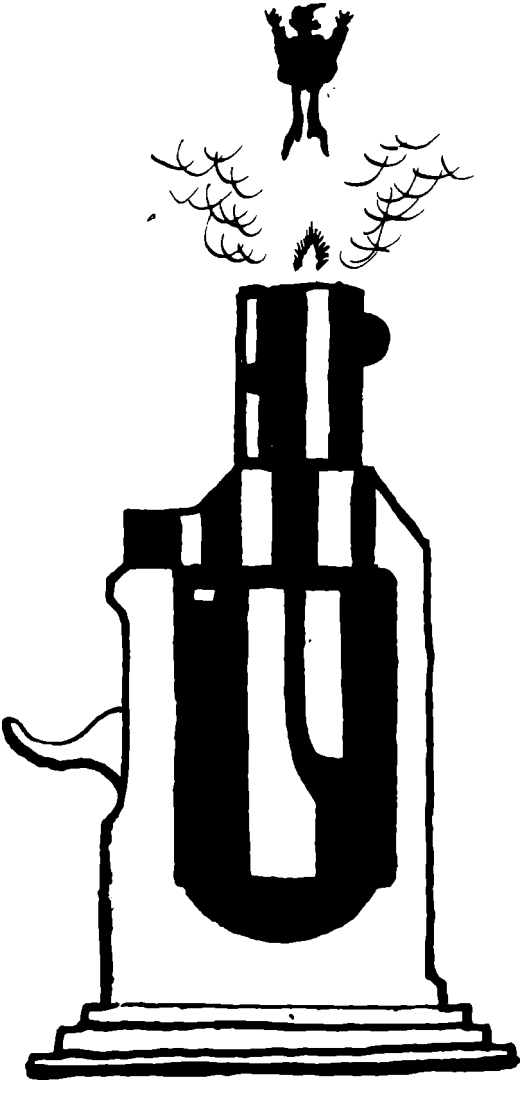
Bir köpek gibi sadıktı.
Onu bir köpek gibi öldürdüler.

*

Kaos ne mi?
O, dünyanın yaratıldığı sırada yıkılmış bir düzen.

*

Dahiyane bir düşünce sözsüz olsa da olur.

Görünen hedefe silah çekmek
marifet değildir

Geceler genellikle görünmemek için karanlıktır.

*

Ses, tele asla geri dönmez.

*

Açıl susam açıl;
dışarı çıkmak istiyorum!

*

Yaşam sürekli uzuyor.
Onu kısaltanlarınki de.

*

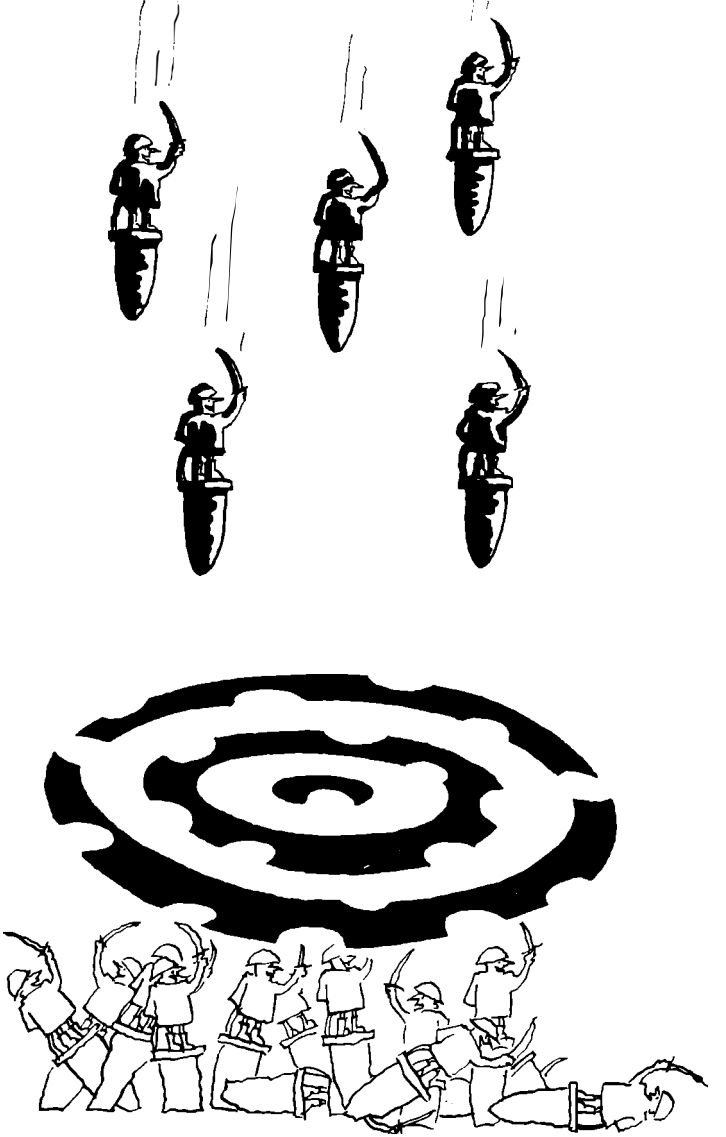
Bilgece konuş, düşman da duyuyor.

*

Hedefin kendisi, hedefe ne zaman ulaştı?

*

Yazarlara iyi bir öğüt: Belli anlarda yazmayı bırakın.
Hatta yazmaya hiç başlamadan önce.

Hedefe kestirmeden giden yol en tehlikeli yoldur.
Çünkü o, kurşunların gittiği yoldur.

Susarken bile dilbilgisi yanlıştı.

*

Zincirin en güçlü halkası en zayıf olanıdır.
Zincir oradan kopar.

*

Soyadını bilmediğin şeyleri
adıyla çağırma.

*

Rüyalarınızı anlatmayın.
Belki Freudcular iktidara gelir.

*

Tez ve antiteze, sentez olmayı
isteyip istemediklerini
soran oldu mu?

*

Hiçbir takvim reformu hamilelik süresini
kısaltamaz.

*

Evlilik bir kurumdur.
Elemanları da yeterli mi acaba?

Topallayan da yol alır.

*

Özgürlüğün şarkısını şiddetin çalgısıyla çalamayız.

*

Benzi soluk olan korku, kan ister.

*

İlle de levhalar olacaksa "Giriş Yasaktır"ı "Çıkış Yoktur"a yeğlerim.

*

Kendinle pek samimi olma!

*

"Düşünen" insan, insanlık için bir iltifat mıdır?

*

Hayat insanın çok vaktini alıyor.

*

Bütün tanrılar ölümsüzdür.

"Harem ağalarıyla uzun uzun sohbet edilebilir" demişti bir cariye.

*

Gerçekler her zaman çıplaktır. Son moda giyinseler de.

*

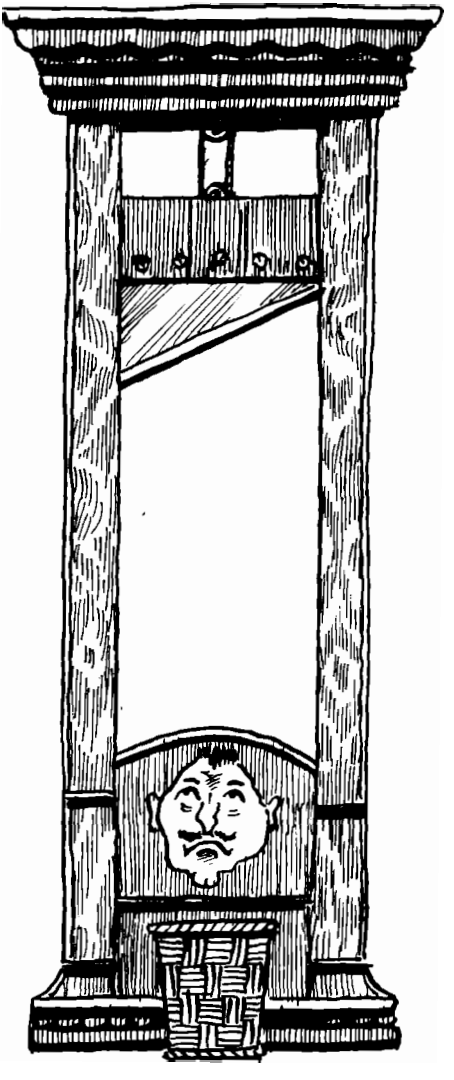
Gerçeklik karşısında gözlerimizi kapayabiliriz.
Anılar karşısında asla.

*

Psikiyatrist değilsen budalalarla uğraşma.
Uzman olmayanın kıymetini bilmeyecek kadar budaladır onlar.

*

Bir halkın sesi yoksa, bu, ulusal marşlarını söylerken de fark edilir.

İdealler idealistler için değildir.

Kimbilir, tanrının daha nice emirleri bizden gizlenmiştir.

*

Kendini sollaman gereken kavşaklarda dikkat et.

*

Yol gösterenler cefa yolunu kolaylaştırmaz.

*

Cehennemde günah işleyenler kutsanmalıdır.

*

En kötü vuran ayakkabı yabancı ayakkabıdır.

*

En çok biçimi olan şey, soyutlamadır.

*

Gerçek ne kadar yumuşaksa, tavır o kadar katıdır.

*

Demir parmaklıklar gölgeleri dışa vururlar.

Hayvan da düşünür. İnsanın içinde.

Olgun olan her şey çürük mü olmalıdır?

*

Geçmiş, çağımızda büyür.

*

Bilmem ne kadar düşünce harcayan bir yazar yoksullaşır mı, zenginleşir mi?

*

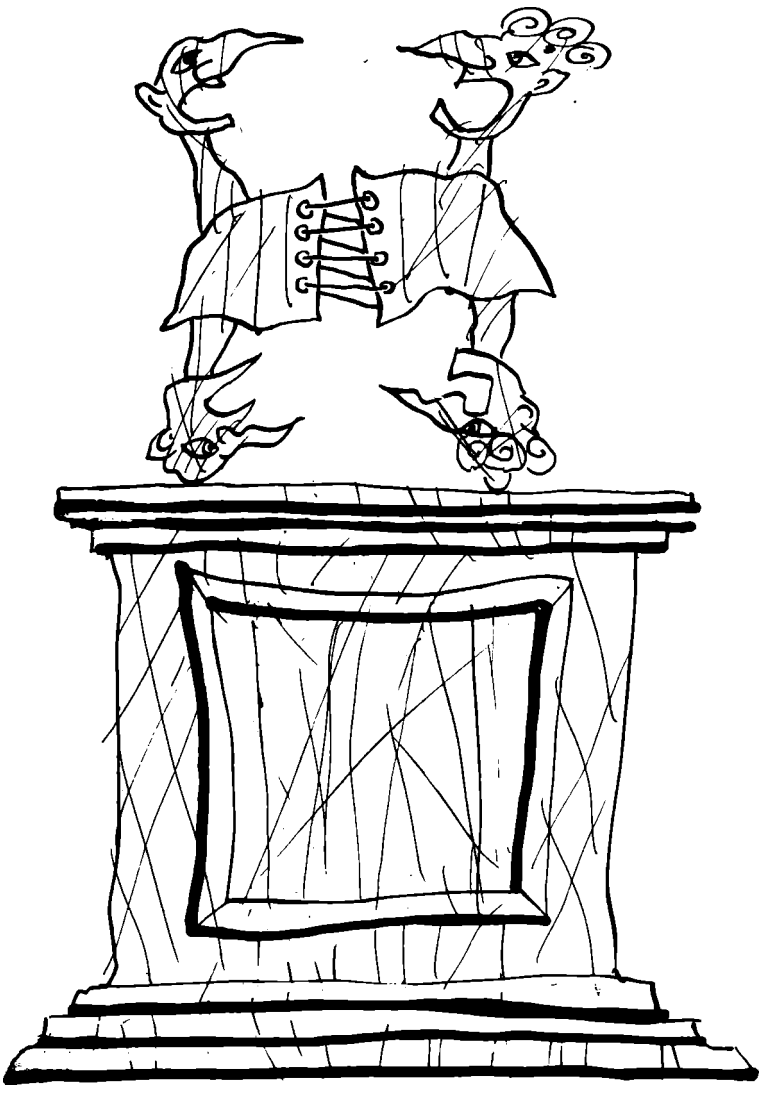
Yukarıdakilerin de kendilerine özgü dertleri vardır.
"Altımızdaki gökyüzü bulutlanıyor" derler onlar da.

*

Zamandizin yanıltıcıdır.
İnsanlar geri dönecek geçmişten korkarlar.

*

İyinin de iki yanı vardır. Biri iyi, biri kötü.

Şizofren bir çift tanıdım.
Birbirlerini aldatıyorlardı.

Kongo'daki yerlilere kuraklık zamanında yol gösterecek eskimolar hep olacaktır.

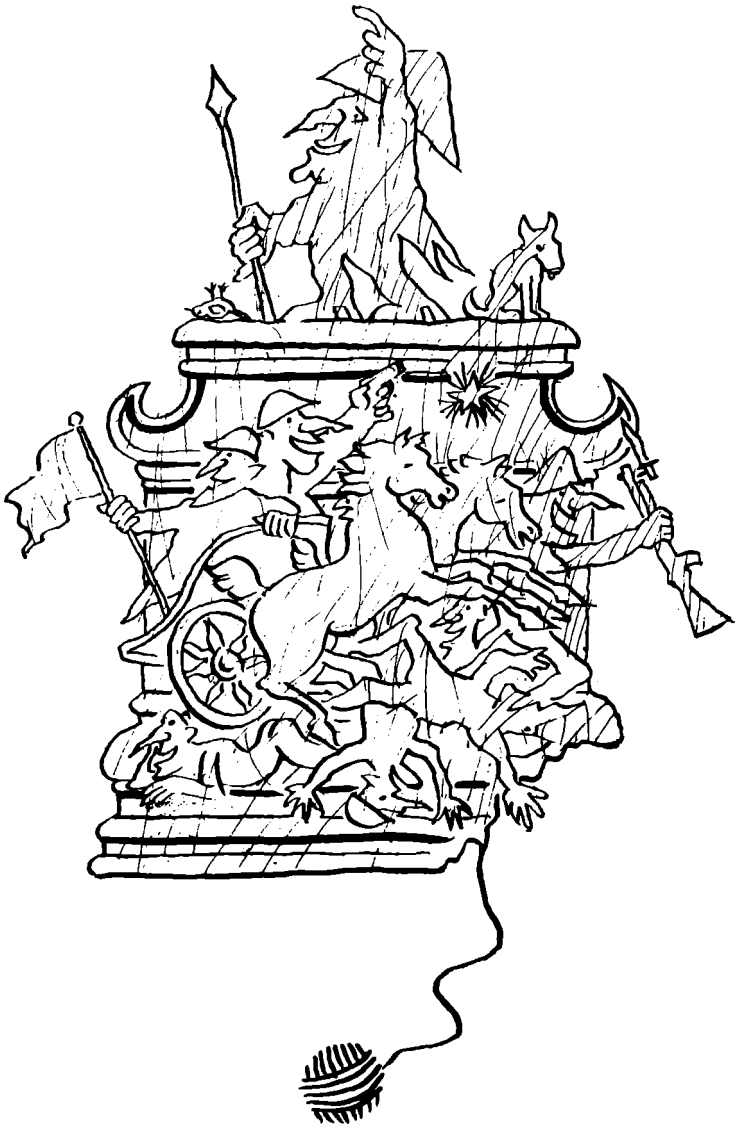
*

Yahudilerin zenginliğine ilişkin söylencenin nereden çıktığını biliyorum:
Onlar her şeyin bedelini ödüyorlar.

*

Mutlu bir son da sadece bir sondur.

*

Hep arkadan başlamalı.

SON REFAKAT

ÇAĞIMIZIN İLK AFORİZMACISI: LEC

Karl Dedecius

Kemikleşmemek, ama gücünü yitirmemek, görev başında olmak, ama yerinde saymamak, esnek olmak, ama bükülmemek, arslan ya da kartal, ama gene de hayvan olmamak, tek yanlı olmamak, ama iki yüzlü de olmamak - Nasıl bir görevdir bu?

Lec

İlk karşılaşma

Ellili yılların sonunda Polonya basınını okumaya başladığımda, dergilerde, oraya buraya serpiştirilmiş "Taranmamış Düşünceler" adlı aforizmalar gözüme çarpmıştı. Bu aforizmalardaki anlatımın keskinliği, gözlemin ve tanımın olağanüstülüğü, imgelerin şirselliği büyülemişti beni. Onları toplamaya ve yaratıcısını aramaya koyuldum. Ondan ilkin Varşova'dan haber aldım. Benim Lehçe yazılnuş mektuplarıma Almanca yanıt vermişti. Anlaşılan inanmış bir sosyalistti ve bana, bu yabancı mektup arkadaşına, "Muhterem Bey" diye monarşist bir tarzda hitap ediyordu. Önceleri bunun bir mizahçının muzipliği olabileceğini düşündüm, sonradan ise bunun böyle olmadığını, hi-

tap tarzının hüzünlü bir ciddiyet ve yıkık bir dünyanın anılarını taşıdığını farkettim. Bu dünyadan yansıyanları hâlâ içinde barındırıyordu bu sevimli militan ozan. Sözün kısası, onun aforizmalarını topluyor, Almancaya çeviriyor ve seçkiler yapıyordum.

Soy

Herhalde biz Atlantis'te yaşamış kavimlerin torunlarıyız. Yitik topraklara olan daimi sıla hasretimiz bu yüzdendir.

Letz ailesi Galiçya'da oturuyordu. 1914'de Ruslar Doğu Galiçya'ya geldiklerinde, Viyana'ya kaçtılar. Babası, Benno Letz de Tusch, banka müdürüydü. Annesi Adele ise Jan de Safrin adlı bir toprak ağasının kızıydı.

Babasını kaybettiğinde Letz 6 yaşındaydı. Savaş bittiğinde annesi Lemberg'e taşındı. Stanislaw Jerzy Lamberg'te ortaöğrenimini bir Protestan okulunda tamamladı. Burada Almanca öğrendi. Sonra ünlü Karmeling Lisesi'ni bitirdi. Daha sonra 1927'de -adı kendi belgelerinde de Lehçeye çevrilmiş olan Lec (= Letz)- hukuk fakültesine geçebilmek için Lehçe okudu.

"Lec'i 1928'de Lemberg'de tanıdım. Öğrenime yeni başlamıştık. Biz güçlü ve kendi yoluna giden, adalet ve özerklik talep eden bir kuşaktık. Lec, aydın bir aileden geliyordu. İsteseydi hayatını çok kolay bir şekilde kurabilirdi. Ama o, yeni bir ahlak, yeni bir etik arıyordu."

Öğrencilik yıllarındaki arkadaşı ve dostu Jan Spiewak, Lec'le ilgili anılarını böyle anlatır. Anlattıklarına göre, Lec'in evi pahalı mobilya ve halılarla döşeli bir evdi. Lec bu evde varlıklı bir yaşam sürüyordu. Ama öğrenci Lec, ailesinin varlığının anımsatılmasından pek hoşlanmazdı. Podoliens'in yoksul köylüleri ve oranın yevmiyecileri ile olan ilişkileri onu sosyalist düşünceye götürdü:

Bir ruha sahip her insanın eo ipso (kendisinin) varlıklı bir sınıfa dahil olduğunu düşünmüyorum.

Lec, 1933'de üniversiteyi yüksek lisansını tamamlamış olarak bitirdi.

Yol

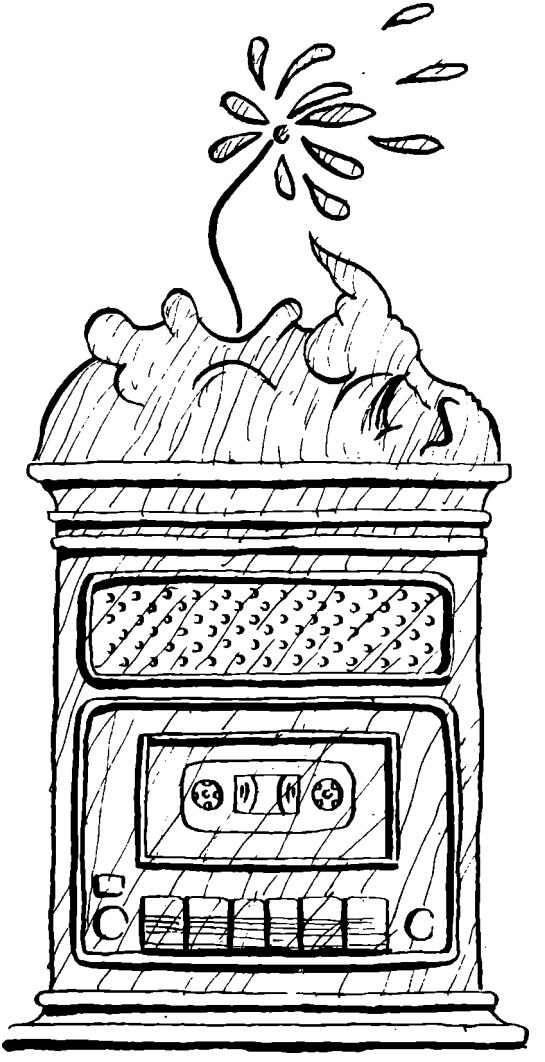
İkimizi de bir türlü birbirimize ulaşamadığımız bir telaş içinde görüyorlar. Yükün ağırını ben taşıyorum. Sense parti rozetini.

Lec ilk defa 1929 yılında "Bahar" adlı şiirini Tageskurier Magazin'de yayımlattı. O zamanlarda Lec, tıpkı amcası gibi modaya uygun baston ve monokl taşıyordu. Amcası Bruno Jasienski, Leh futuristlerinin öncülerindendi. Lec de diğer arkadaşları gibi pipo içerdi. Yaşamındaki bu taşkınlık dönemi uzun sürmedi. Lemberg'te halk arasında keskinleşen sosyal çelişkiler Lec'i solcularla bir araya getirdi ve şiirine politik bir boyut kazandırdı. Ukrayna'da yayımlanan, devrimci "Wikna" adlı haftalık dergi çevresinde yer alanlarla ilişki kurdu ve çeşitli dergilerde aktif olarak çalıştı.

Lec, politik faaliyetinden ötürü Lemberg'i terk etmek zorunda kaldı. Varşova'ya gitti, orada kısa zamanda şairliği ve mizahçılığıyla ünlendi.

İlk şiir kitabı "Renkler", 1933'de Varşova'da çıktı. Bu kitap çeşitliliğin yanında, ilk sanatsal denemelerinin güvensizliğini de barındırıyordu. Yayımladığı ikinci kitap, "Hayvanat Bahçesi" değişik, ama benzeri özellikler taşıyordu.

1936'da Lec, Leon Pasternak'la birlikte bir edebiyat kabaresi olan "Haylazlar Tiyatrosu"nu kurdu. Bu tiyatro ilk gösteriminin hemen ardından sansür tarafından kapatıldı. Lec, aynı yıl kül-

En önemlisi,
düşlerimize gizli kulakların
girmemesi.

tür emekçileri kongresine katıldı ve konuşmasından ötürü Varşova'yı terk etmek zorunda kaldı. Czortkow'da bir avukat bürosunda çalışmayı denedi, ama kısa bir zaman sonra Varşova'ya geri döndü ve orada evlendi. Karısıyla mütevazı bir eve taşınan Lec, öğle yemeklerinden kısıp akşamları Gombrowicz, Ginczanka ve Pasternak'la birlikte müdavimi oldukları yerlerde buluşup sohbet ediyordu.

1936'da yayımlanan üçüncü kitabı "Hamasi Taşlamalar", bir yazar ve insan olarak Lec'i belirleyen çelişkilerin tam bir ifadesi sayılabilir. Bu kitaba egemen olan mizah anlayışı şöyleydi: "Hamasetin toprakla örttüğü yerleri mizah kazımalıdır."

Aslında iki adımda (cümlede) bir kendi kendisine takılıp tökezlerdi Lec. Bunun nedeni, çağdaş Polonyalı Lec'in yoluna ezeli Yahudi Lec'in, bugünkü Polonyalının yoluna dünkü Avusturyalının, aristokratın yoluna sosyalistin, kozmopolitin yoluna yurtseverin, şairin yoluna mizahçının çıkmasıydı.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Lec yeniden Lemberg'e döner. 1941'de Alman askerlerinin Polonya'ya girmesiyle tutuklanır ve Tarnopol toplama kampına götürülür. Şans eseri iki kez kurşunlanmaktan kurtulur. İkincisi, kampın dağıtılmasından hemen önceye, 1943'e rastlar. Birkaç tutsakla birlikte, Alman üniforması bulmuş ve kaçmak üzeredir. 1943'de Tarnopol'dan kaçmayı başarır. Varşova'ya geldiğinde tüm gücünü tüketmiş ve intihara yaklaşmıştır. Bu güç zamanlarda direniş hareketiyle ilişki kurar ve kendinde yeniden yaşamak cesareti bulur. "Savaşta Asker" adlı bir dergiyi yönetir ve burada yazar.

1945'de "İğneler" adlı yeni bir mizah dergisinin çıkmasında Lec'in büyük payı vardır. Bunun yanısıra çeşitli dergilerin redaktörlüğünü de yapmıştır. Lec'in savaş sonrası kitapları genellikle partizanların yaşantılarını anlatır. Örneğin "Muharebe Notları"nda olduğu gibi.

1955'deki "Polonya Ekimi' ile Lec tamamen aforizmacı olarak tanınır. Kısa bir zamanda "Taranmamış Düşünceler"i dillerden

düşmez olur. Başkentin tüm redaksiyon kapıları Lec'e açılır. O ise acı yazgısını ve kuşkulu düşüncelerini minik cümlelerle aktarır.

Kısa tutalım. Dünya sözcük enflasyonu geçirmekte.

Fesefi düşünce biçimi ve cesur atılımları bu minik sözlerden büyük bir kütüphane doğurdu. Lec, artık biçimini bulmuştu. İnadın, hoşgörünün, şiirin ve mantığın birleştiği en kısa ve keskin terminolojiyi yaratmıştı o. Binlerce yıllık deneyimi, genel söyleşinin diline sunmuş ve ironiyi bu deneyimin denektaşı yapmıştı. Düşüncelerini kafeslerde, tramvaylarda, parklarda not ederdi. K. T. Toelitz, Lec'in bu çalışma biçimi hakkında şöyle der: "Lec, felsefik-peripatetizmin (gezimcilik) son Avrupalısıdır."

Lec, bu dönemlerde az şey hakkında çok şey yazılmasını sıradan bulduğundan, çok şey hakkında az şey yazmayı denemek istiyordu.

Dünyada tek bir söz söylemek isterdim; bunu beceremediğimden yazar oldum işte.

Aforizma

Bir düşünceyi yakalamak için
çok düşünceye ihtiyaç vardır.

Epigramm (iğneleme), Maxime (özdeyiş), Glosse (iğneli makale) gibi kısa edebi türler arasında aforizma sürekli güvenceden yoksun bir yaşam sürdürmüştür. Bunun nedeni, biçiminin zor anlaşılır ve tanımının zor yapılabilir olmasıdır. Hipokrates'den bu yana bilgece fragmanlar, aforizmalar olarak görülür ve gereken saygıyla incelenirdi. Bunun yanında düşünürlerin ve yazarların tamamlanmamış, yarım kalmış hırdavatları da aforizma diye adlandırılır ve bu yüzden bunlara pek değer verilmezdi. 1798'de Athenäum fragmanlarıyla Friedrich Schlegel,

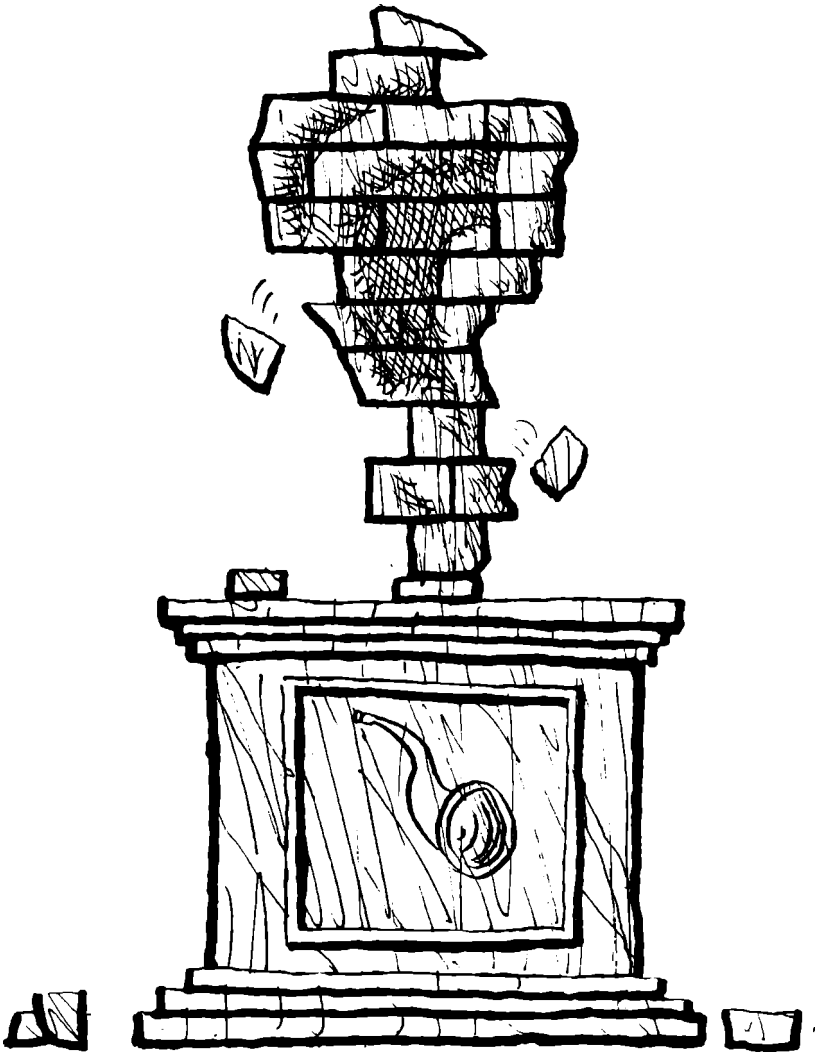
aforizmayı edebi bir tür olarak açık bir şekilde belirlemeye ve edebiyatta hak ettiği yeri vermeye çalışmıştır. "En önemli bilimsel buluşlar felsefi nüktelerdir", şeklinde genellemeler yapan da odur. Schiller ise bu yaklaşıma burun kıvırmış ve Schlegel'i "kendini beğenmişlik"le suçlamıştır. Bunun üzerine Goethe önceleri Schiller ve Schlegel'i yatıştırmaya çalışmışsa da, sonunda aforizma türü yazını "belli bir ciddiyet, belli bir derinlik ve liberallik" olarak değerlendirmiştir. Nietzsche ise bu konuya resmen taraflı yaklaşmış ve aforizmayı "sonsuzluğun biçimi" biçiminde değerlendirmiştir. Öteki bazı yazarların aforizma tanımlamaları ise şöyledir: "Fermenta cognitionis / Bilginin coşması" (Novalis), "Düşüncenin şiiri" (Humboldt), "Bağımlı tinin patlaması" (Schlegell), "Uzun bir düşünce zincirinin son halkası" (v. Eschenbach), "Alınyazısı" (Musil). Polonyalı yazarların ise daha özgün, genelde kendi kendilerini alaya alan mazoşist bir yaklaşımları vardır: "Aforizma ışık verir ve o cılızlığıyla maval okur." (Irzykowski), "Son halkası paradoks olan bir düşünce zincirinin, sondan bir öncesidir aforizma" (Nowaczynski), "Ağıt duvarında bir afiş" (Brudzinski), "Tatlı şeker tadında acı haplar. Haplar zararsızdır. Zehir taddadır." (Lec).

Aforizma, Lec tarafından yenilenmiş ve yeniden edebi bir sanat biçimine bürünmüştür. Kısalığı özellikle etkili olmuştur. Dili tutulanı hedef alarak çağdaşlarını en zayıf yerinden vurmuştur.

Aforizma kısa ve özlüdür; işini zaman ve mekân savrukluğuna düşmeden yapar. Sert karşı koyuşundan ötürü büyük, anlamsız bahaneler az bir zahmetle açığa çıkmıştır. Vaktimiz ne kadar azalırsa, ki vaktimiz hep azalmakta, kısa sanatsal türlerin kıymetini o kadar iyi öğreneceğiz.

Aforizma, ajitasyonla yarenliği, bilgiyle ikrârı birleştirerek, diğer edebi türlerin kapsamlı bir biçimde yaratmadığını çoğu kez tek bir cümlede yaratabiliyor.

Nükte rastlantısal, fıkra bir buluş olabilir, sağlam bir aforizma ise daima taşlama, iğneleme yüklü olmalıdır; yani güncelliğin

Susmanın yankısını işitmemek
elde mi?

tuzağına karşı bir taarruz olmalıdır.

Rastlantılar kendiliğinden, ilhamlar -kazalar gibi- ansızın gelebilir. Taşlamalar ve iğnelemeler ise içten içe yavaş yavaş olgunlaşırlar; cesaret, süreklilik, yaşantı ve sonuç önkoşuldur. Yüzyılımızın Leh aforizması, mizahının sivri mızrağında matem mendili taşır. O, diğerlerine göre daha az **"eğlenceli"**dir, daha az **"parlak"**tır, ama daha çok **"ontolojik"**tir. Zemininde darağaçları, çarmıhlar, kafesler ve zincirler vardır. O hafiflik gösterdiği yerlerde bile acı bir hakikat ve hüzündür. Bazı sırdaşları ve okuma yeteneklileri için yol açtığı çağrışım ufku, zengin resimlerle ve büyük bir aydınlatma gücüyle doludur. Söylediği şey (bazen zararsız) ile düşündüğü şey (genelde korkunç) arasındaki çelişkiden, arınma (katarsis) doğar.

Konu

Lec öncülerinin ve çağdaşlarının arasında her şeyden önce zenginliği ve ağırlığıyla ön plana çıkar. Onun düşünceleri insanların alınyazıları ve varoluşlarının en duyarlı güncel sorunlarını irdeler. Lec, birçok bilimsel kitabın yapamadığını yapar: İkiyüzlü gökyüzünün ve süslü püslü cehennemlerin maskesini düşürür; açık ve tez elden önümüze serer. Yazılarında kısalığın özlülüğünün yanısıra, sözün en eski ve tanrısal anlamıyla doğruluğu ve etkililiği de vardır. Lec'in eserleri Mişna gibi altı konu çerçevesinde toplanır: Din, ahlak, devlet, iktidar, hakikat ve hukuk.

1.

— İnsan tanrısını değiştirmeden, inancını değiştirebilir.
— Belki de tanrının kendisi beni dinsiz yaptı.
— Kendi suretinize göre tanrılar yaratmayın.
— Öteki dünya bu dünyada çıkarılmış yasalarla yönetilir.
— Cehennemdeki şeytan olumlu bir figürdür.
— Kör inanç kem gözlüdür.

2.

— Yamyamlığın çöküşünü müjdeliyorum: İnsan insandan tiksiniyor.
— Çağın hastalığı: Politik bezlerin hiperfonksiyonu.
— Şekillerdir şeklimizi bozan.
— Vicdanı tertemizdi. Onu hiç kullanmamıştı.

3.

— Yurttaş ne kadar küçükse, imparatorluk o kadar büyüktür.
— Yurttaşlar salt titrese bile devletin temel duvarlarında çatlaklar oluşur.
— Yurtseverlik (yabancı) sınır tanımaz.
— Kendine iyi bak. Devletin malısın.
— Kölelerin rüyası: Efendisini kendisinin satın alabileceği bir pazar.
— Tarih, nasıl çarpıtıldığını öğretir.

4.

— Şiddetin zaaflarıdır korkunç olan.
— Cahiller dikte etmeli.
— Bir dizi sıfırdan kolayca bir zincir yapılır.
— Özgürlük yalandan gösterilemez.
— Ufku en geniş olanın önünde en kötüsü açılır manzaraların.

5.

— Gerçeğe yaklaştığımız ölçüde, gerçeklikten uzaklaşırız.
— İnsan kendini daha derine gömmek için gerçeği arıyor.
— Her şeyin tamam olması gerekliyse, bazı şeyler tamam değildir.
— İnsan, eğer hakikati biliyorsa, bunu kendi kendisine söylemesi zordur.

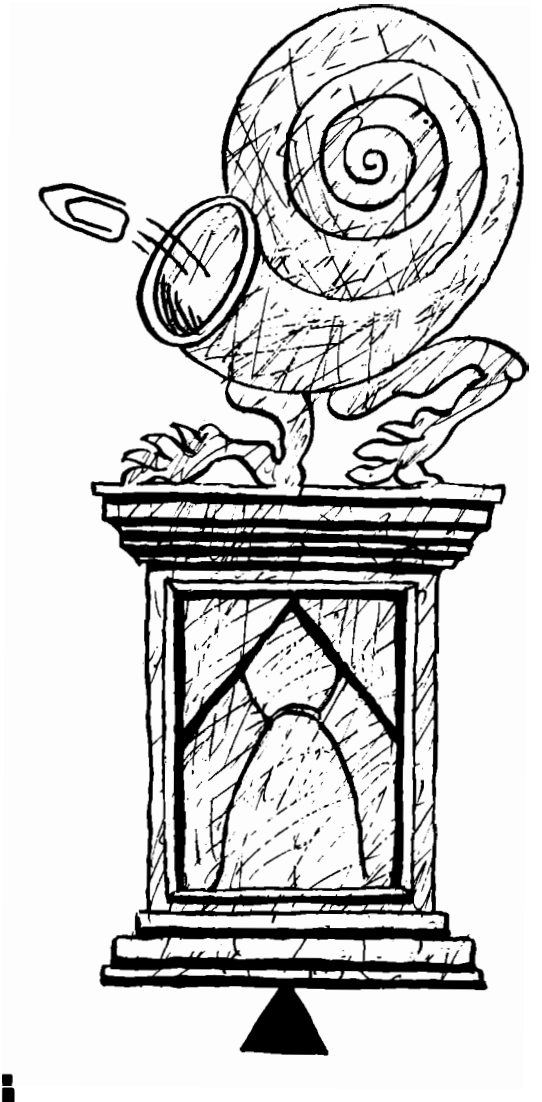
6.

— Adaletin yolundan çekil. Çünkü kördür o.
— Hukukun sorunsalından: Kaç ölüye kadar yanılabiliriz?
— Salt paragraf işaretleri işkence aleti gibi görünür.
— Bazen suç, günahın bir sonucudur.
— İç yaşamın yeniden özelleştirilmesinden yanayım.
— Kurban devamlı cinayete ortaktır. Hem de olumsuz yönden.

Tekrara dayanan, deney ve temel yaşam teoremi üzerine kurulan "Yahudi Kanun Öğreti Derlemesi" olarak bilinen Mişna, Lec'in "Taranmamış Düşünceler"inde bir ayrıntı olarak yer alır.

"Düşüncelerim üzerine kaç zamandır kuluçkaya yattığımı mı soruyorsun, güzel kadın? Altı bin yıldır, ilahi, altı bin yıldır." Böylece bir sosyalist olarak Lec, kültürün tarihsel sürekliliğine olan inancını açıklıyordu. Yöntem olarak düşüncesi eskiydi. Ancak şimdi bu düşüncenin, yeni acılara yeni biçimlerle karşı çıkması gerekiyordu.

Aforizma yazarları doğaları gereği tek tüfektirler, ne var ki hedefleri apaçık belli değildir. Mücadele yöntemleri ise dogmalar şeklinde önceden belirlenmemiştir. İspanyol döneminde Yahudi bir filozofun dediği gibi, **"ikili mücadelede hep kötü olan yener."** Lec yenilmemek için hiçbir zaman düelloya girmemiş, hep düşünsel açıdan kesin sonuca götüren meydan muharebeleri içinde kalarak dövüşmüştür. Lec, çoktan beri geleneksel bir Doğu Avrupa Yahudisi değil, asimile olmuş bir Avrupalıydı. Yürüyen bir tarihsel aykırılıktı. Deyişlerine Midraş'ın şiirselliğini, yorumunu ve ajitasyonunu katıp Varşova kültürüne ayrı bir tad veriyordu. Onun büyüklüğü sembolik bir güç de kazanır. Çünkü o bir halkın ve çökmediyse de çökmekte olan bir altkültürün son temsilcilerinden biridir, bir anıttır. Lec bu bakımdan diğerlerinden çok Musil'in tanımına denk düşer: "Aforizma alınyazısı olmalıdır." Lec'in aforizmalarının alınyazısı vardır, ken-

İnsanın kendi içine giden yol
-salyangozda olduğu gibi-
sarmal şeklindedir.

dileri de alınyazısıdır. Uygarlaşmış yamyamlığın yamrı yumruluğu, yazı üstatlarının cehaleti, adalet bakanlarının adaletsizliği Lec'in tematik eksenini oluşturur. Ve bunların tümü acı deneylerin yaralarıdır.

İyi insan değil miyim?
sıkılmış yumruklarla
kan akan dramlardan
bu bir kaç damla gülüşü sıkarım
ve bu gülüşlerde
tan ağarması bilinsin diye
sabah yıldızları yansır.

Bu Jean Paul tarzında bir düşünce üretimidir. Dünyadaki yaşanmış ve aşılmış acıların mizahı.

Lec'in aforizmaları -ki onlara haklı olarak maxime (özdeyiş), sentez (ulusöz) ya da fragman değil de, düşünceler adı takılmıştır- her şeyden önce, yaratıcı düşünmenin büyük seferberliğidir. Aforizmalarının yayımlandıkları her yerde yankı bulması bu kanıyı doğrular. Lec bunu üç yoldan elde eder: 1. Dolaylı angajmanı, 2. Paradoksal tahrik etkisi, 3. Politik ve ahlaksal zemin sağlamlığı. Örneklersek:

1.

— Düşüncelere bekçilik etmek için de harem ağaları kullanılır.
— Acaba düşüncelerin üretimi doğal üreme kuralıyla mı olur?
— Düşüncelerin sayısını öyle arttırmak gerekir ki, muhafızların sayısı yetmesin.

2.

— Hayvan da düşünür. İnsanın içinde.
— Düşüncesizlik öldürür. Başkalarını.
— İnsanların düşünmeye zorlamayan düşüncelerden hoşlandıklarını görüyorum.

3.

— Kendime bile açamadığım düşüncelerim var. Siz onların hepsini tanıyorsunuz.
— Düşünceler gümrüğe tabi değildir. Evet, sınırları geçmedikleri müddetçe.
— Kime karşı mı düşünüyorum? Onu bana yasaklayanlara karşı.

Düşünmek, aforizma yazarını zorunlu olarak ontolojik sorulara götürüyor ve "Hamlet Durumu" bu sorularla bir anlamda çağdaş bir ayrımlaşmayı yaşıyor.

— Başkalarının adına kaç Hamlet "Olmak ya da olmak" diyor.
— Hamlet'in sorusu her ülkede başka çınlar.
— Kuklalar prens Hamlet'in monoloğunu boşuna düşlerler.

Düşünmekle varolmak arasındaki uçurum, insanı karar vermeye zorluyor. Lec, düşünmeyi varolmaya yeğliyor.

— Varolmak değil, düşünmek, düşünmek, düşünmek.

Eğer bu sonuç, teslimiyete çağrı olarak anlaşılırsa, Lec'in tüm düşünce yapısı Jaspers'in tek bir öğretici cümlesiyle yıkılabilir. "Akıl, bildiğim için değil, uyguladığım için vardır." Burada iki aforizmanın uzlaşmaz çelişkisi sözkonusudur.

Ancak Lec ile Jaspers arasındaki çelişki yalnız görünürdedir. Öyle durumlar vardır ki, -söyleyerek ya da yazarak- resmen kabul ettiğimiz bilgilerimizi ve düşüncelerimizi zaten hayata geçirmişizdir. Öyle durumlar vardır ki felsefi düşünce, herhangi bir felsefi fikri pratiğe geçirmekten daha çok cesaret ve güç ister. Jaspers ile Lec arasındaki farklılık aynı zihniyetin değişik coğrafik/politik konumundan kaynaklanmaktadır. Bazı zaman ve mekânlarda varolmak düşünmekten daha kolaydır. Böyle or-

tamlarda yalnızca düşünmek korkunç bir tehlike demektir; varolmak ise daha az tehlikelidir. Bu düşünce, Aristoteles'in uygulanmış kararı niyetle bir tutan (proaraese) zihniyetini, Sokrates'teki **"düşünmek varolmaktır"**ı, **Thomas von Aquin**'deki **'insan ne düşünüyorsa odur"**u (cogito ergo sum) kendine örnek almıştır. Fakat Lec, yetkin bir filozof ya da bir yöntemci değil de, daha çok bir söz akrobatı olduğundan, düşüncesi, özünde sanatsal biçim dürtüsüne uyum sağlamıştır. Aforizmayı **"Yapılabilecek tek gerçek ve özgür dil olan içsel dil"** (Plato) olarak düşünmek, ajitasyon öğelerinin kullanılmasıyla Lec'i toplumsal bir olay yapmıştır. Sanatçı için düşüncesinin uygulanırlığı, onun biçimiydi.

— Düşüncelerini törpüle. Bu belki kurtuluşun bir biçimidir.

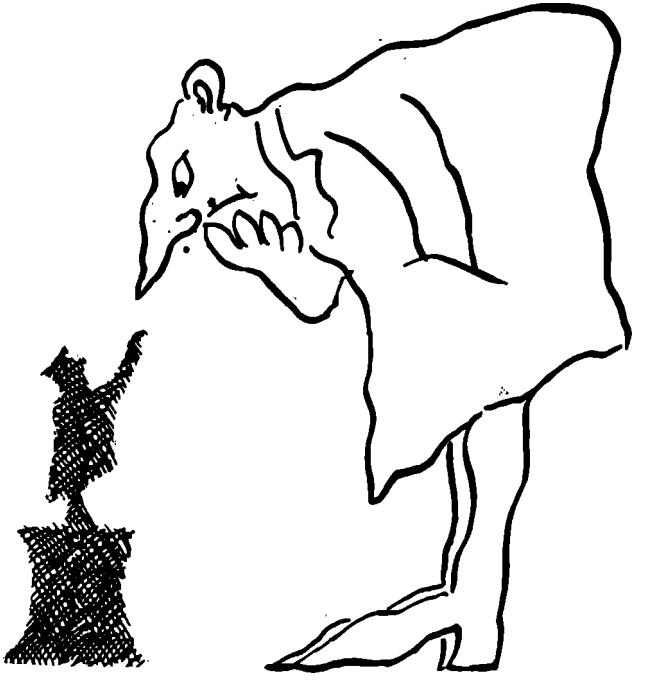
Bulaşıcı bir hastalık olarak düşünmek, dahası onun yönteminin yaygınlaşması, Lec için daha önemliydi.

— Düşüncelerin sayısını öyle arttırmak gerekir ki, muhafızlarının sayısı yetmesin.

Jaspers için düşünmek nasıl önkoşul ise, Lec için de biçim içerikle eşti: Çıkarım, çıkarsama, çıkarım doğruluğu. Lec - düşünerek- sakıncalı görünen ve resmi mercilerin yasakladığı algılamaları açmak istiyordu. Lec'in tiryakisi olduğu şey düşünceyi değiştirmek ve demokratikleştirmekti. Böylece yazıyı terkinden kurtarıp ebedileştirmek istiyordu. Zygmund Krasinski'nin Delfina Potocka'ya yazdığı mektubun bir yerinde belirttiği gibi:

— "Aptallığın çarpımı aptallığın gücünü aşar. Bu da aklın, başlangıcı demektir. Kötülüğün çarpımı ise iyinin tandaki kızıllığıdır."

Romantik Krasinski'nin bu bağlamda aklıma gelmesinin nede-

Cücelerle konuşmak insanın belini büker.

ni, Lec'in, eski, Polonya'ya özgü bir anımsatmasıdır. Burada romantik aydınlanmacı, aydınlanmacı da romantiktir. Burada akıl ve duygu birer yoldaş ve silah arkadaşı olarak ortaya çıkar. Bu silah arkadaşlığı Lec'in aforizmasını doğrudan doğruya "forum politicum"a ve günün parlak ışığına götürür. Lec'in en vurucu sözlerinden birisi, iki hücreye bölünmüş yeryüzümüzün traji/komik durumunu yansıtan şu sorudur:

— Şimdi kafanla duvarı deldin. Söyle bakalım, komşu hücrede ne halt edeceksin?

(Düşünülmüş) bir yanıt şu olabilirdi: Özgürlüğe ve "mukaddes ülkeye" kaçmamızın tek engeli kendimiziz. İnsan kendi hapishanesinde tutuklu bir varlıktır ve bu tutukluluğunu her yere beraberinde taşır. Kaçamaması bu yüzdendir işte. Coğrafi ve ideolojik yerini değiştirse de kaçamaz. Ve aynı deneyimlerden çıkan yalın, ama şaşırtıcı bir saptama daha:

— Uçurum değil, seviye farklılığı ayırır.

Ve akla yatan bir görüş:

— Dünyanın tüm köstebekleri bir zincir oluşturur.

Anarşizmin tek olumlu motivasyonunu yazmayı başaran herhalde Lec'tir:

— Zalim bir hukukun hükmettiği yerlerde halk haksızlığı özler.

Bu politik bakışın en sık ve en ateşli biçimde dile geldiği yapıt "Taranmamış Düşünceler"dir.

— Öyle büyük boş laflar vardır ki, içlerinde bütün bir ulus esir tutulabilir.

— Tarafsızlar da tarafsız değildir. Onlar adaletten yanadır.
— Heykelleri yıktığınızda kaidelerini koruyun. Onlar yeniden kullanılabilir.
— Bir yamyamın, yediği insan adına konuşma hakkı var mıdır?
— Kır atlar gibi görünmek için kendi ayağıyla demir parmaklıklar arkasına giden zebralar bilirim.

Lec'in aynı konuları tekrar tekrar ele alması ve işlemesi, imgelem yetersizliğinden değil, tam tersine esin zenginliğinden kaynaklanır. Saptamaları çeşitli konulara yönelir ve onları sorularla, ünlem işaretleriyle, iki nokta üst üstelerle ve tırnak işaretleriyle tam püf noktasından vurur.

Lec'in aforizmaları yazmaya, edebiyata ve şaire dair "altın düşüncelerin" zengin bir kaynağını oluşturur. Önümüzdeki yüz ve daha fazla yılın alıntıcılarını, derlemecilerini, slogancılarını ve taklitçilerini besleyecek en azından bir düzine söz yaratmıştır.

— Cahillerle anlaşabileceğimiz bir alfabeyi kim bulacak?
— Kemkümleri duyuyor musunuz? Onlar sesli harflerin yok olmasından sonraki sessiz harflerin korosudur.
— Dikkat edin! Hor gördüğünüz bir cahil "I"nın üzerine nokta koyabilir.

Lec bize, Ezopvari bir üslûpla küçük hayvanlar âleminden insan kılığına girmiş kurtları, koyunları, arslanları ve pireleri sunar. Onlar oyun oynarlar, gösteri yaparlar, dile gelirler. Bu yumuşak kışkırtma, şeytanlar kadar meleklere, cellatlar kadar kahramanlara, kurtarıcılar kadar da ikiyüzlülere yöneliktir.

— Ah, keşke bir tanrı da "Bana iman edin!" değil de "Bana inanın!" deseydi.

— Dinsizliğin de herhangi birinin kutsallığı olabileceğini unutmayın. Onunla alay etmeyin.

Lec'in şöhreti Maxim Gorki'nin bizim için artık geçerli olmayan **"İnsan, nasıl da onurlu geliyor kulağa"** sözünün ters çevrilmesinde ortaya çıkıyor. Lec, insanı insanla karşılaştırıyor ve sonucu gönül okşayıcı (her ikisi için de) bulmuyor. Onun uyarısı şöyle:

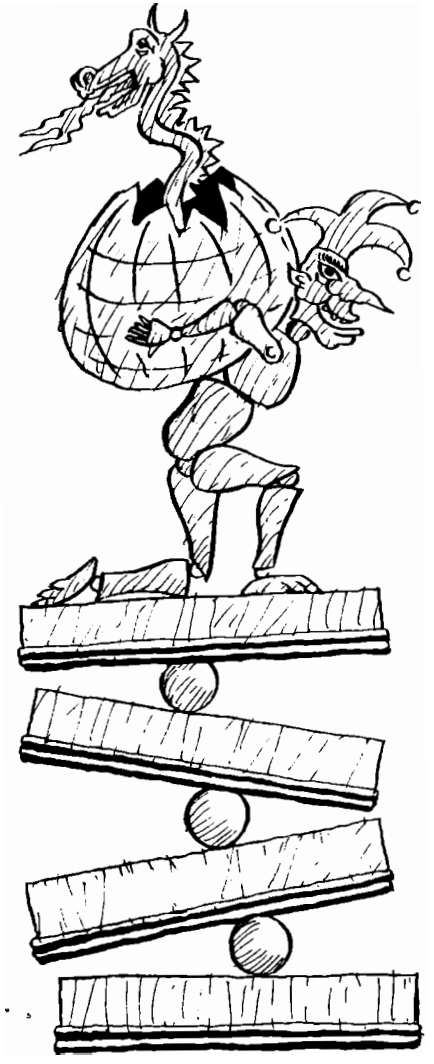
— İnsanlara güvenmeyin! Onlar büyük işlere muktedirdir.

O bizi (Calutların) büyük işleri konusunda uyarıyor. (Davutların) küçük işlerine geri dönmeye çağırmıyor. Yüreği alçakgönüllü simgelere bağlıdır onun: Postal, saz ve gerekirse sapan. Aklın romantik yanı görülür onda.

Kaynaklar

Çok pınarlardan su içtim ve sonsuza dek susuzum.

Lec, düşüncelerini ne tek bir ülkeden ne de salt bir zaman diliminden, aksine çok çeşitli kaynaklardan beslemiştir. O eski deyimlerin yeddiemini, cefakârların can dostuydu. Yidiş deyişler derlemesinin köklerinin Slav Avrupası'nda olduğunu ve bunların bize Slav Musevilerine ulaştırıldığını unutmayalım: Nachman Krochmal (Galizien XVIII/XIX), Mordechai Michelson (Petrikau XIX/XX), Zwi Berger (Drohobycz XIX), Rabbi Halocki ve M. Twersky (Shitomir XIX/XX), E. Dmomoracki (Varşova XX) ve daha niceleri tarafından. Şu deyimlerde "Taranmamış Düşünceler"in kökenleri kolayca görülebilir.

Kendini Atlas sanan kambura bak hele!

— Hüzünlü zamanlarda çiçek açar espriler.
— Kan düşmanları ortak cephe kurarlarsa, o zaman vay haline insanoğlu!
— Habil ile Kabil, tüm dünya tarihinin özüdür neredeyse.
— Doğru hedefe de eğri yollardan ulaşılır.
— Temiz elleri olan insanların da kirli düşünceleri vardır.
— Bir yalancının iyi bir belleği olmalı.
— Sır olmasalardı, bilemeyeceğimiz sırlar vardı.
— Akıllı olan sözünü hesaplı kullanır.
— Sözde, kısa düşüncede geniş ol. (Soferim deyişleri).
— Düşünmek özgürlüğün dünyasıdır. (Moschke Ibn Esra)
— Kötü bir düşünce yüreği kirletir. (Bachia).

Bu sözler Kızıldeniz, Baltık Denizi ve Karadeniz'deki iki damla su gibi Lec'in "taranmamışlarına" benzer. Bu kıyaslama, kendini bin yıllık olarak anan Lec'in çağdaşlığını daha çok gösteren en eski geleneklere dikkatimizi çekiyor.

Lec, tarihsel olarak kendini beş bin yıldan beri deyişlerle besleyen bir halktan ve varolma savaşımını her şeyden önce esprinin silahında ve şiirin kasiberinde (gizli mektup) başarmaya alışmış bir ülkeden geliyordu. Lec'in özdeyişleri çevrikleme* (anagram) bir özellik taşır ve dil oyunundan alınan tad kadar, takılmaca bir düşünce biçiminden oluşur. İmgeler kodlara bürünmüş, kerametli laflar tanımlar biçiminde yoğunlaşmış, trajediler nüktelere indirgenmiştir. İçlerinde Talmud'un ve Alexandr'ın fikirlerini bulmak hiç zor değildir. Talmud'taki Halacha'nın Aggada'yla bütünleştiği gibi Lec'in düşünce dünyasında da pedagojiyle edebiyat iç içe geçmiştir. Bu gelenek anlamında "Taranmamış Düşünceler" yetkin bir öğretici bilgiyi içerir, aynı zamanda soylu ve öğreticidir: Tekrar olarak (Mişna), sürdürüm olarak (Tossefta) ve tamamlama olarak (Gemara). Samilerin yazıları başlangıçta soyut kısaltmalar yapmaya zorlu-

* **Çevrikleme:** Bir sözcük içindeki harflerin yerini değiştirerek yeni bir sözcük türetme. (Y.n.)

yordu. Bu, ünlülerden vazgeçmeye kadar varıyordu. İdealleri yoğun stenografik yazıydı. Ayrıntıyı önemseyen ve ayrımlı bir çeşitliliği kutsal sayan Yunanlılar ise, böyle kurallara uymayıp Avrupa'ya fonetik yazıyı getiriyorlardı. Lec, Arami dilindeki ünsüz düzeninin gücünü, Ukraynacadaki ünlü düzeninin çekiciliğini almış ve Almancanın grameriyle en çok sevdiği dilini, yani Lehçeyi geliştirmiş ve onu sözdizimsel sabit bir aygıt haline getirmiştir. Lec'de Talmud dilinin özlülüğü, İncil dilinin şiirsel yoğunluğuyla; Almancanın reformculuğu, Slavcanın canlılığıyla zenginleştirilmiştir. Böylece Lec, kendinde ve yazılarında bedevi çöl peygamberlerinin acılarını ve Spanioların (İspanyol Yahudilerinin adı) erken Ortaçağ'daki Yahudi/Moreks ortak yaşamının dünyasından ileri gelen Kanaanik* yumuşaklığını ve Alman diyalektiğini birleştirmiştir. Viyana kahvelerinin can damarı ve Leh desporatlarının umutsuz serüvenciliğinin atılganlığı... Onun yaşam deneyimi Babil'in sürgün azabından, çileli özel yaşamına kadar uzanır. Yalnız böylesi bir yaşam yelpazesinde, Lec'in antitezli zihniyeti, yaşamı olumlayıcı kötümserliği ve kuşkucu iyimserliği görülebilir.

Lec'in esini hep, çocukluk yıllarında belleğinde kalan okul etütleri, gençlik anıları ve babaevindeki anı parçacıkları olmuştur. Kartesiyancı düşünme biçimi ve Freud'un psikanalitik örnekleri onun aforizma külliyatına katılmıştır.

— Çoğu şeyi rüyalarda öğrendim. Orada insanlar zorlamadan konuşuyorlar.
— Rüyalarınızı anlatmayın. Belki Freudcular iktidara gelirler.

Bilimsel kategorileri kullanmak ve onları tepetaklak etmek Lec'in hoşuna gidiyordu.

— Fizik, buna ne dersin? İnsan sürtüşmeleri soğukluk yaratır.

---

* **Karaanik** (Karaan): Filistin'in Suriye kıyıları. (Y.n.)

— Matematiğe katılmıyorum. Kanımca, sıfırların toplamı tehlikeli bir sayıdır.
— Geometrinin ilerlemesi: General çizgi hiçbir zaman sayısız noktalardan oluşmaz.

Lec'in klasik ve çağdaş Polonya edebiyatıyla da akrabalıkları vardır.

— " Şair, içindeki akıntıda avlanır"
imgesi.

Zygmunt Krasinski'nin buna benzer bir eğretilemesinin değişik bir biçimde söylenmiş halidir.

— İnsan ne zaman insanlar arasındaki boşluğu yok edecek?

sorusu Wislawa Szymborska'nın bir şiirinin altı mısrasının önemli bir drapesidir (kısaltımıdır).

Gökyüzüyle yeryüzü arası
büyük mekânlara alışık,
yiteriz mekânda
toprak ile kafa arası.
gezegenler ötesidir
acıdan gözyaşlarına giden yol...
-Dostlara-

Lec' te öyle aforizmalar vardır ki, onları soldan sağa ve sağdan sola okuyabilirsiniz.

— Dikte etmeli cahiller.

(Diktatörler cahildir. Dikte eden cahildir. Yani: onlara artık okuma ve yazmayı öğretin ki, kendilerini daha başka ifade etsinler.)

**Bazı düşünceler yazılamaz,
sadece düşünülür.**

Lec belki burada, İbranice yazı tarzından, belki de eski usta Jan Kochanowski'nin iki taraftan da benzeri şekilde okuyabileceğimiz ve yorumlayabileceğimiz türden eski Leh Fraschki'lerinden (Epigrammen) etkilenmiştir.

Lec, alıntılarını yazar ironisinin sempatik duyarlılığıyla açıkça itiraf eder. Bir epigramında:

Bazen saatlerce sessiz sedasız kütüphanelerde otururum
Ve bulmadan önceki dizelerimi okurum.

Aforizmanın en son tekniklerinden biri deyimleri yabancılaştırmak, ters çevirmek ve tamamlamaktır. Lec bunu ustaca yapıyordu.

— Doğada hiçbir şey yok olmaz. Gerçekleşmiş umutların dışında.
— Öldürmemelisin, dedi ve bunu başkalarına kendin için yaptırabilirsen, diye ekledi.
— İnsan insana zor kavuşur, ama dağ dağa her zaman.
— İnsan, yaradılışın çıban başıdır.

Bazı ünlü yazarlarda olduğu gibi, Lec'e esin veren şeylerden biri de redaksiyon işiydi. Bir tiyatro dergisi olan "Dialog"un isteği üzerine tiyatro, dramaturji ve oyunculuk hakkında bir dizi düşünceler geliştirmişti. Bazen de "İğneler" dergisinde yayımlanan Ronald Searle'nin karikatüründeki gibi, rastlantısal izlenimlerden etkilenmiştir Lec. Karikatür yerkürenin yükü altındaki Atlas'ı göstermektedir. Aynı Atlas, daha sonraları Lec'in epigramında görülür.

Mizah fukarası
gibiydi yaşlılar.
kimsenin aklına gelmedi
Atlas'ı gıdıklamak. Onun
omuzlarından düşebilirdi dünya.

Lec'in Alman ozanları ve mizahçıları hakkındaki bilgisi yalnız Goethe'nin epigramları, Grilparzer'in, Lessing'in, Morgenstern'in, Schnitzler'in ve Bürger'in hezel ve mizahi şiirlerini çevirmesiyle kendini göstermez. Onun deyişlerinin, epigramlarının ve şiirlerinin birçoğu, konularıyla, imgelerinin biçimiyle ve ayrıntılarıyla Heine'in, Lichtenberg'in, Marie von Ebner-Eschenbach'ın, Kraus'un, Kaestner'in ya da Ringelnatz'ın yapıtlarını hatırlatır bize. Kaestner'in bir şiirinden:

Bumerang

Vaktiyle bir bumerang vardı
azıcık boyu uzuncaydı
bumerang uçtu az biraz
lakin geri gelmedi bu kez
izleyenler saatlerce
beklerler bumerangı daha nice

Lec, bu kısa ve özlü vargıyı damıtıp şöyle ifade ediyor:

— Bazı bumeranglar geri gelmez. Özgürlüğü seçer.

Buna benzer Erich Kaestner'in bir üçlüsünü saf nükteye çevirip anlatımı kuvvetlendirmiştir Lec:

İyi mi olacak, kötü mü olacak,
diye sorarız yıl boyu. Açık olalım:
Yaşam, ölüm tehlikesidir.

Lec bu, uzunca küçük şiiri sadelik ve şaşırtıcı bir mantıksal formülle ifade etmiştir.

— Yaşam tehlikelidir. Yaşayan ölür.

Lec, kendinden yaşlı Viyanalı meslektaşı Karl Kraus'u biçim akrabası olarak duyumsar. (Bruno Schulz'un Kafka'yı duyumsadığı gibi.) Lec bazı teknikleri (mizah tanımı ve grotesk söz oyunları gibi) Kraus'dan almıştır. Örneğin:

Kraus: Çizme ne kadar büyükse, topuk o kadar büyüktür.
Lec: Yurttaş ne kadar küçükse, imparatorluk o kadar büyüktür.

Paralellikler, nükteler ve Kraus'cu sõz oyunları Lec'de sık sık göze çarpar. Almancaya çevrilmesi doğal olarak zor olur, çünkü bunlar Leh dili semantiği ve etimolojisi temelinde kurulmuşlardır. Kraus, deyimlere kanca takar:

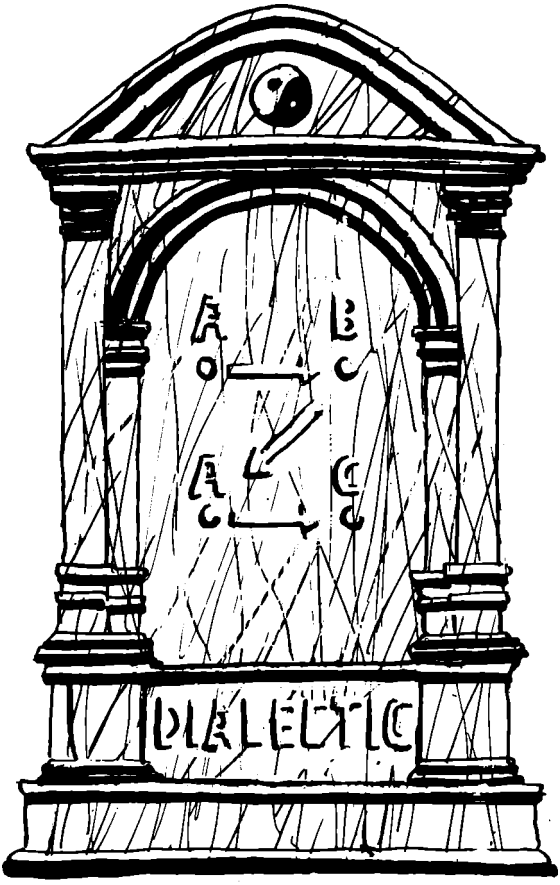
— Düşünceler gümrüğe tabi değildir. Fakat insanın başını derde sokarlar.

Lec ise aynı modeli başka bir yöntemle işler.

— Düşünceler gümrüğe tabi mi? Şayet sınırları aşamazlarsa.

Nasıl ki, Lichtenberg'i eşsiz bilgeliğin zayıf ironisi, Kral Kraus'u bir mizantropun hırçınlığıyla tanımlarsak, Lec'i de melankolik dostluğuyla tanımlayabiliriz. İlk ikisine, ancak tahammül edebildikleri dertler veren, bir kambur gibi sırtlarında taşıdıkları şey, -ki bu Kuno Fischer'in deyişiyle, mizah yeteneğini bileyen ve devinimde tutan bir güç, yaşam kavgasında yedek bir silahtır- Lec'de çarpıklıklarla dolu bir yazgının, inanılmaz zahmetler veren yüküydü. Lec çoğu zaman kaçan ve izlenendi; bir Yahudi, Avusturyalı, Polonyalı, göçmen, yine göçmen, monarşist, sosyalist, pasifist ve partizan olarak hep kaçmıştı; Ukrayna'dan, Viyana'dan, Varşova'dan, Tel-Aviv'den, yine Varşova'dan, ta ki, ortaya ölümsüz aforizmalar çıkaran yazarın sonsuz, bedensiz özgürlüğüne dek... Lec, başkalarının zararlarına gülmeden, mahçupluğun hüzünlü bir gülümseyişi ve kederli bir merhamet ruhuyla, kendisini zorlayan bu dünya koşulları yüzünden taşlamalarda bulunuyordu. Lichtenberg'te alay, Kraus'ta sinizm vardır. Lec ise her şeyden önce şair olarak ahlakçı biridir.

Lec, aforizma sanatının "firma tabelası" olan "Taranmamış

Acaba diyalektik, ölüm için de geçerli midir?

Düşünceler" markasını Heine'den almıştır. ("güzel taranmış, berber yüzü görmüş düşünceler"). Diğer yandan o Heine'den "De mortuis nil nisi bene / Yaşayanlardan yalnız kötülükle söz etmek gerekir" sözünü almamıştır. Lec'te sadece acı şeyler görülür, iftira değil.

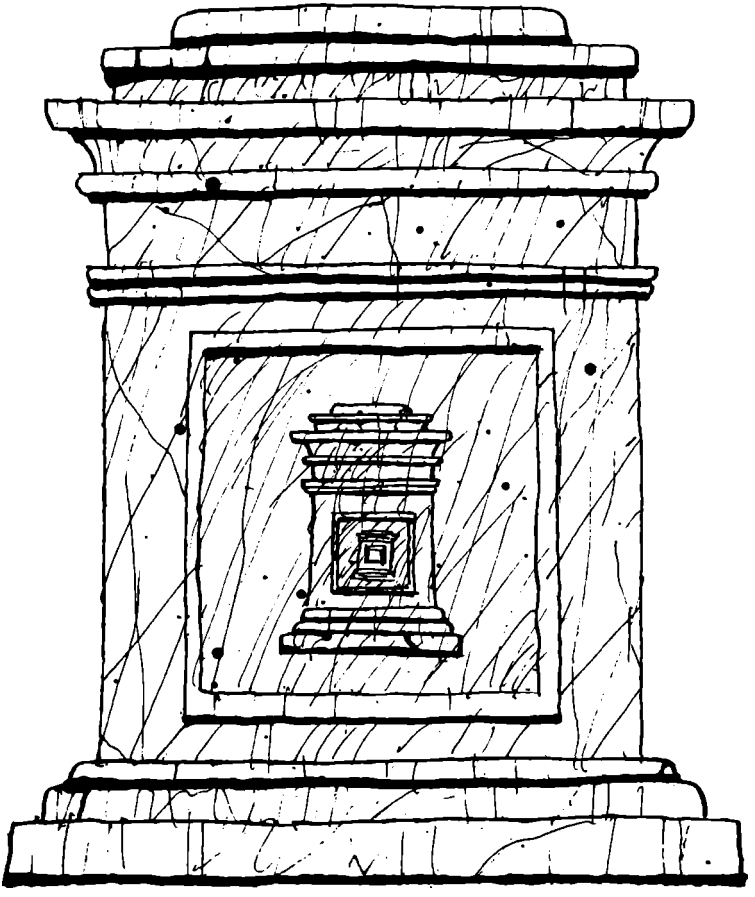
Polonyalı Nowaczynski, aforizmalarını zerre kadar yüzü kızarmadan yirminci yüzyılın başlarında Marie von Ebner-Eschenbach'tan almıştır. Lec'te böyle alıntılar kendi yaratıcı öz dinamiğiyle bağlantılanmıştır. Doğal olarak aforizma sanatı yeni değildir ve tümceyi değişik biçimde kullanmanın deyiş (stilistik) vurgusu olanakları sınırlıdır. Lec'in tümce başlangıçları, onların vurgusu ve diyalektiği bize bilinen paradoksları anımsatır.

Deyimlerin şeklini bozma yöntemini Lec'ten öncekiler de kullanmıştır:

Oscar Wilde: Yanık çocuk ateşi sever.
St. J. Lec: Düşmanlarını affet. Hiçbir şey onları bu kadar öfkelendiremez.

Şüphesiz Lec, kendisine diğer aforizmacılardan, zamansal, mekânsal ve biçimsel olarak daha yakın olan Karl Kraus'a çok şey borçludur. Çağdaş bir Polonyalı, Karl Kraus'un aşağıdaki aforizmalarını okusa, kuşkuya kapılmadan Lec'in olduğunu düşünürdü.

— Örtbas edilen her şey açık değildir.
— Züppeye güvenilmez. Övdüğü eser iyi olabilir.
— Ağlamaya ve gülmeye tahammülün kalmadığı yerlerde, hiciv gözyaşlarının altında gülümser.
— Bazıları neden yazar? Yazmadan duracak kadar güçlü bir kişiliğe sahip olmadığından.

Anlam güncelliğini sık sık yitirir; anlamsızlık asla.

Son Refakat

Nesillerden beri, burada,
Viyana'da ölürüm.
Viyanalı kaprisi

"Taranmamış Düşünceler"le (1957-1959) Lec'in en verimli yaratım dönemi başlamış oluyordu. 1959'da bunlara ek olarak iki cilt epigramlar oluştu: "Binbirgece hezellerinden" ve "Dalgamı geçiyorum ve yolu soruyorum." 1961 ve 1964 yılları arasında küçük ve uyaksız şiirler yazmaya başladı. Bunlar üç küçük kitap olarak Varşova'da basıldı.

1289'dan beri
Prag'da eski bir sinagog
yenilenmedi.
Duvarları
o zamanlardan beri
Yahudilerin kanıyla boyalıydı.
Taze
Yahudi kanı
yeniler
alaca karanlıkta
duvarlarını
sinagogların.
-Habil ile Kabil'e, 1961-

Fakat Lec, ritmli şiirler de yazmıştır.

Eğer ozan
sarsarsa demir parmaklıkları
deme
nasıl da değişik
ses veriyor
harpler
diye.
-Habil ve Kabil'e, 1961-

Lec, görevinin doruğundaydı. Ve kendini yaratma sevinciyle dolu, ama yaşamının sonuna kadar vardığı itkisiyle yönlendiriyordu.

Bir ameliyat sırasında doktorlar, onda iyileşmesi mümkün olmayan bir hastalık buldular. Sonu, önündeydi artık. Dostları bunun farkındaydılar ve çaresizliklerini gizlemeye çalışıyorlardı. O da biliyordu bunu. Dostlarına karşı neşeli ve güldürücü olmaya çalışıyordu. Onu son kez Kasım 1965'te gördüm. Benim geldiğimin haberini almış, Varşova'nın dışında kaldığı sanatoryumdan kaçıp bir bastonla beni karşılamıştı.

— Kimbilir, Kolomb daha neler keşfederdi, eğer Amerika karşısına çıkmasaydı.

Polonya Devleti kuruluşunun 1000. Yıl Şenlikleri'ne hazırlanıyordu. Caddeler ve dükkânlar Kral 1. Mieszko'nun afişleriyle süslenmişti. Lec, hüzün içinde:

— İnsan birinci olmalı. Ben ise sonuncuyum.

diyordu.

İlkbaharda kendisine en yeni epigram derlemesini düzeltmesi için vermişlerdi. Çalışmak için gücü kalmamıştı artık. El sallıyordu:

— Daha önemli işlerim var benim. Ölümle meşgulüm.

Uzun bir zamandır mektup yazmamıştı. Dolaylı olarak durumunun ciddi olduğunu öğrenmiştim. 10 mayısta iyi haberler ve biraz da umutla Varşova'ya uçtum. Polonya Hava Yolları LOT'un uçağında gazete dağıttılar. Ben "Zycie Waryzawy"i aldım ve okumaya başladım. Gazetenin kısa bir haberinde donakaldım: "Mi-

zahçı Stanislaw Jerzy Lec, yarın (11 mayıs çarşamba günü) düzenlenecek bir törenle eski askeri mezarlıkta toprağa verilecek."

Stanislaw Jerzy Lec, uzun bir hastalıktan sonra 7 Mayıs 1966'da, saat 15.00'e doğru Hospital der Wandlung des Herrn'de kutsal Florjan Kilisesi'nin karşısında ölmüştü.

Letz, İbranice'de mizahçı demektir. Ortaçağ Almancasında Letze (sınır istihkâmı, koruma bekçisi anlamına geliyor) ona politik bir ağırlık veriyordu. Almanca'da letzen aynı zamanda serinletmek ve bunaltmak anlanına geliyor. Onun düşünceleri ise daha çok sonuncusunun çevresinde dolaşıyordu.

Powazki mahallesinde, eskiden askeri mezarlık olan yöre mezarlığında, çarşamba sabahı, bunaltıcı ve durgun bir mayıs günü hemen hemen tüm Varşovalı edebiyatçılar meslektaşlarına ve dostlarına son saygı duruşunda bulunmak için toplanmıştı. Yazarlar Sendikası Başkanı Jaroslaw Iwaszkiewicz ve Artur Adam Miedzyrzecki, saygı duruşunda bulundular, şeref kıtası tören yürüyüşü yaptı ve top atışları eşliğinde selam durdu.

— Yazık, cennete cenaze arabasıyla gitmek!

Bir mizahçı için devlet cenaze töreni! Bir general ve üç yazar meslektaşı dokunaklı sözlerle vedalaştılar. Genç ozanlardan biri, Zbiginiew Jerzyna, tabutun arkasında ağlamaklı gözlerle ölünün ödülünü taşıyordu. Ve Chopin'in cenaze marşı, ayak sesleri ve sessizce çıtırdayan ağaçların yapraklarına takılı kalıyordu...

Bu makale "DER APHORISMUS/Zur Geschichte, zu den Formen und Möglichkeiten einer Literarischen Gattung/Yayına Hazırlayan: Gerhard Neumann/ Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1976"dan alınmıştır.

25 26 27

KUŞAK FARKI:
Biz birlikte düsler kurardık, onlar birlikte yatıyorlar...

Hayat insanın çok vaktini alıyor...

BY AIR

Susmanın yankısını işi elde mi?
Bodrum 18.2.1982

Başkent köpekli merkez

İnsana karşı bilginin zaferi:
Gizli polis dosyaları..

15.11.2290

Vatandaş sanatsız yapabilir.
SANSÜRCÜ

29

KDV dahil 6000